

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií



Bakalářská práce

Hospodářský cyklus v ČR v 90. letech

Lenka Žáková

© 2009 ČZU v Praze

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Akademický rok 2007/2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lenka Žáková

obor Provoz a ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 16 určuje tuto bakalářskou práci.

Název tématu: **Hospodářský cyklus v ČR v 90. letech**

Struktura bakalářské práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Teoretické koncepce hospodářského cyklu
4. Vývoj hospodářského cyklu v ČR v 90. letech
5. Závěr
6. Seznam literatury
7. Přílohy

Rozsah původní zprávy: 30 - 40 stran

Seznam odborné literatury:

1. SAMUELSON, P.A. a NORDHAUS, W.D. *Ekonomie*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991.
2. CZESANÝ, S. *Politická ekonomie 2002/2*. Praha: VŠE, s. 184-207.
3. ČSÚ, Internet
4. ČNB, Internet

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Ing. Josef Brčák, CSc.**

Termín odevzdání bakalářské práce: červen 2008


Vedoucí katedry




Děkan

V Praze dne: 26.11.2007

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Hospodářský cyklus v ČR v 90. letech" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 4. 2009

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. Josefu Brčákovi, CSc. za pozornost, kterou mé práci věnoval, za jeho odborné rady a metodické vedení při zpracování této bakalářské práce.

Hospodářský cyklus v ČR v 90. letech

Economic Cycle in CR in the 90th

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá vývojem hospodářského cyklu v České republice. Teoretická část práce obsahuje základní definice hospodářského cyklu, popis jednotlivých fází cyklu a výklad pojmů jako např. délka a hloubka cyklu. Dále je uvedeno několik možných hledisek třídění teorií hospodářských cyklů a v historickém přehledu jsou popsány základní teoretické koncepce tohoto tématu. V teoretické části jsou také popsány skupiny indikátorů pro posouzení hospodářského vývoje. Praktická část práce se zabývá monitorováním, analýzou a prognózováním vývoje hospodářského cyklu v České republice. V úvodu této části jsou uvedena základní historická fakta o vývoji před rokem 1990, protože tyto události významně ovlivnily vývoj celé České republiky. Po historickém vstupu následuje samotná analýza hospodářského vývoje rozdělená na dvě období: hospodářský vývoj v 90. letech 20. století a hospodářský vývoj od roku 2000. Analýza sleduje vývoj hlavních makroekonomických ukazatelů a popisuje vývoj hospodářského cyklu v ČR. Poslední kapitoly jsou věnovány konjunkturálním průzkumům, kompozitním indikátorům a prognóze.

Summary

The bachelor work deals with the economic cycle development in the Czech Republic. The theoretical part of the work includes economic cycle definitions, single phases description and interpretation concepts, e.g. length and depth of the cycle. Further, several possible standpoints of the economic cycle sorting are mentioned and in the historical overview, primary theoretic conceptions of that subject are described. In the theoretical part also groups of indicators are described for economic process considering. The practical part of the work deals with monitoring, analysing and predicting of the economic cycle development in the Czech Republic. In the introduction of that part the basic historical facts of the evolution before 1990 are

mentioned due to their significant influence on the Czech Republic. After the historical introduction the analysis of economic process is divided into two periods: economic process in the 1990s and economic process since the year 2000. The analysis follows the development of the main macroeconomics indicators and describes economic cycle development in CR. Last chapters are paid to business cycle surveys, composite indicators and predicting.

Klíčová slova: hospodářský cyklus, hrubý domácí produkt, recese, expanze, potenciální produkt, vnitřní (ne)rovnováha, vnější (ne)rovnováha, předstihové indikátory, konjunkturální průzkumy, kompozitní indexy, transformace, prognóza

Keywords: economic cycle, gross domestic product, recession, expansion, potential product, internal and external (im)balance, leading indicators, business cycle surveys, composite index, transformation, prediction

OBSAH

1.	ÚVOD	4
2.	CÍL PRÁCE A METODIKA	5
3.	TEORETICKÉ KONCEPCE HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU	6
3.1.	Definice hospodářského cyklu	6
3.2.	Fáze hospodářského cyklu	7
3.3.	Délka trvání hospodářského cyklu	8
3.4.	Klasifikace teorií hospodářského cyklu	9
3.5.	Historie zkoumání hospodářských cyklů	10
3.6.	Empirické zkoumání hospodářského cyklu	13
3.7.	Důsledky hospodářských cyklů	15
4.	VÝVOJ HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU V ČR V 90. LETECH 20. STOLETÍ	16
4.1.	Historické souvislosti	16
4.2.	Analýza hospodářského vývoje v 90. letech 20. století	16
4.2.1.	Transformační recese 1990 – 1992	17
4.2.2.	Oživení ekonomické aktivity 1993 – 1996	18
4.2.3.	Zpomalení hospodářského vývoje 1997 -1999	19
4.2.4.	Porovnání hospodářského vývoje v tranzitivních ekonomikách.....	21
4.3.	Hospodářský vývoj od roku 2000	22
4.3.1.	Hospodářský vývoj 2000 – 2003	24
4.3.2.	Hospodářský růst po vstupu do Evropské unie	25
4.3.3.	Rok 2008 a světová finanční krize	26
4.4.	Konjunkturální průzkum	26
4.5.	Kompozitní indikátory a prognóza ekonomického vývoje v ČR.....	28
4.6.	Souhrn vývoje hospodářských cyklů v ČR	34
5.	ZÁVĚR	35
6.	SEZNAM LITERATURY	37
7.	PŘÍLOHY	39

1. ÚVOD

Ekonomický život tak jako ten společenský prochází obdobími, kdy se daří dobře, a obdobími, kdy se vede hůře. Každá vyspělá země se proto potýká s různými výkyvy hospodářských aktivit. Pokud se hospodářské výkyvy projeví pouze v několika odvětvích, hovoříme o strukturálních fluktuacích. V případě že dochází k výkyvům v celém ekonomickém systému dané země, mluvíme o hospodářských cyklech. V době ekonomické prosperity sice utichají hlasy možného hospodářského útlumu, ale historie vždy ukázala, že výkyvy jsou trvale existujícím jevem tržní ekonomiky.

Záměrem této práce je poskytnout základní teoretické informace o hospodářských cyklech jakožto výkyvech celkové ekonomické aktivity a analyzovat průběh hospodářských cyklů v České republice.

První část práce se zabývá teoretickými základy hospodářských cyklů. Protože je ale ekonomická teorie velice různorodá, nabízí tato kapitola několik variant definic hospodářského cyklu a přehled doplňuje i definicemi dalších pojmů, např. hloubka a délka cyklu. V souvislosti se základními definicemi jsou uvedeny i jednotlivé fáze cyklu jako recese, expanze, vrchol a dno.

Přes velkou četnost teorií hospodářských cyklů, lze u některých koncepcí pozorovat shodné rysy a lze tyto teorie roztřídit do několika skupin. Další část kapitoly se proto věnuje možnostem jak klasifikovat teorie hospodářských cyklů.

Historický přehled teorií nabízí vývoj základních ekonomických teorií cyklů s jejich krátkou charakteristikou. Závěr první části je věnován empirickému zkoumání hospodářských cyklů a jsou uvedeny definice např. růstového pojetí cyklů, potenciálního produktu a produkční mezery. Kromě toho je uveden popis základních indikátorů, které se používají pro monitorování, analýzu a prognózu, definice kompozitních indexů a tzv. konvenčních pravd.

Druhá část bakalářské práce se zabývá monitorováním, analýzou a prognózou hospodářského cyklu v České republice. Na začátku kapitoly jsou popsána základní historická fakta o vývoji České republiky před rokem 1990, protože tyto události významně ovlivnily hospodářský vývoj v 90. letech. Analýza hospodářského vývoje v ČR je rozdělena do dvou úseků: transformační proces v 90. letech a vývoj ČR po roce 2000. Ve sledovaných obdobích je popsán vývoj základních makroekonomických ukazatelů, např. HDP, výdaje na spotřebu domácností a na tvorbu hrubého fixního kapitálu, dovoz a vývoz zboží a služeb, míra nezaměstnanosti, cenová hladina (inflace) a běžný účet platební bilance.

Ekonomický vývoj v 90. letech odráží politicko-společenské změny v ČR. Rychlý a radikální proces transformace centrálně plánované ekonomiky na tržní systém přinesl v prvních třech letech transformační recesi. Následovalo oživení ekonomické aktivity. Ekonomická expanze ale v důsledku nedotažených transformačních kroků přešla opět ve zpomalení hospodářského vývoje na konci 90. let. Součástí transformační analýzy je i srovnání ekonomického vývoje České republiky s ostatními tranzitivními zeměmi (Maďarsko, Slovensko, Polsko).

21. století začalo v ČR hospodářskou expanzí a je možné říci, že proces transformace vyvrcholil v roce 2004, kdy se Česká republika stala součástí Evropské unie a začlenila se mezi západoevropské tržní ekonomiky. Koncem roku 2007 již opět dochází ke zpomalení hospodářského růstu, ale největší zlom nastává v srpnu roku 2008, kdy na Českou republiku dopadá světová finanční krize.

Závěr druhé části práce je věnován konjunkturálním průzkumům, kompozitním indikátorům a prognóze v ČR. V části konjunkturálních průzkumů jsou uvedeny výsledky šetření, které provádí Český statistický úřad. Sestavování kompozitních indikátorů je prezentováno „ad-hoc“ analýzou ČSÚ *Monitorování a analýza hospodářského cyklu* a z prognostických studií je představena Makroekonomická predikce MF ČR.

Data uváděná v bakalářské práci jsou platná k 31. 3. 2009.

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Hlavním cílem této bakalářské práce je poskytnout přehled o vývoji ekonomiky České republiky od 90. let 20. století a odvodit průběh hospodářských cyklů v tomto období. Dílčím cílem je nastínit základní teorie hospodářských cyklů.

Záměrem teoretické části práce je nastínit pohled různých ekonomických koncepcí na problematiku hospodářských cyklů. Hlavní otázkou je: co to je hospodářský cyklus, resp. jak ekonomické teorie definují hospodářský cyklus. Kromě definic bude pozornost věnována tomu, jak jednotlivé teorie vymezují podstatu, příčiny a mechanismy ekonomických cyklů. Dále se práce zaměří na charakteristiky typů a fází hospodářského cyklu. Vedle toho se bude tato kapitola zabývat popisem základních ukazatelů empirického zkoumání cyklů. Zde by měli být uvedeny indikátory hospodářského vývoje.

Druhá, praktická část bude převážně založena na analýze makroekonomického vývoje v ČR od roku 1990. Bude sledován průběh transformačních procesů v 90. letech, kdy česká ekonomika přecházela ze systému centrálního plánování na tržní systém. Analýza hospodářského vývoje popíše základní makroekonomické ukazatele, např. vývoj HDP, výdaje na spotřebu domácností a na tvorbu hrubého fixního kapitálu, objem dovozu a vývozu zboží a služeb, míru nezaměstnanosti, cenovou hladinu (inflaci). Z těchto dat budou sestavovány tabulky a grafy. Pro doplnění budou použity i analýzy z jiných zdrojů a analýzy porovnávající vývoj ČR s ostatními tranzitivními ekonomikami. Popis se soustředí i na makroekonomický vývoj po roce 2000, zejména vývoj po vstupu České republiky do Evropské unie, a závěr analýzy se bude věnován začínající celosvětové finanční krizi.

Kromě analýzy minulého a současného vývoje se práce zaměří i na výhledy do budoucna. Jaké nástroje, mechanismy a metody se používají při sestavování makroekonomických prognóz? Kdo sestavuje makroekonomické predikce a jak dlouhé

budoucí období se předpovídá? To jsou otázky, na které také bude bakalářská práce hledat odpověď.

Z hlediska metodického postupu, bude praktická část práce založena převážně na analýze časových řad základních makroekonomických ukazatelů. Budou sledovány roční (popř. čtvrtletní nebo měsíční) časové řady.

Údaje budou nejčastěji analyzovány jako časové řady temp růstu (řetězové indexy) ve stálých cenách, což umožní lepší sledování vývoje daných hodnot v čase bez promítnutí vlivu růstu cen. Tempo růstu ukazatelů se uvádí v procentech (např. 95 %, 102 %) nebo jako procentní přírůstek (např. růst o 3 %). Průměrné tempo růstu makroekonomických dat bude počítáno jako geometrický průměr z jednotlivých temp růstu.

Pro rychlou představu o vývoji ukazatelů budou sestaveny tabulky a grafy (spojnicový, sloupcový). Při analýze podílu některých ukazatelů bude možno použít nominálních hodnot, resp. běžných cen (např. podíl spotřeby domácností nebo investic na HDP v běžných cenách).

3. TEORETICKÉ KONCEPCE HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU

3.1. Definice hospodářského cyklu

Ačkoliv se některá období hospodářského vývoje zdají být stabilní a otázky ekonomických krizí nejsou aktuální, po určité době klidu se vždy projeví tendence ekonomiky fluktuovat. V ekonomickém životě každé vyspělé země neustále dochází k hospodářským výkyvům, abychom mohli hovořit o hospodářských cyklech, musí se jednat o výkyvy celé ekonomické aktivity. Při zkoumání výkyvů v ekonomice je proto důležité rozlišovat celonárodní změny od dílčích (strukturálních) fluktuací. Strukturální výkyvy zasahují pouze několik odvětví ekonomiky. Jde o situace, kdy některá odvětví zanikají nebo jsou v útlumu a jiná vznikají a expandují. Pouze fluktuace celého ekonomického systému označujeme jako hospodářské cykly.

Rozmanitost ekonomických teorií dává vzniknout i rozmanitosti teorií hospodářského cyklu. První odlišnosti v koncepcích ekonomických fluktuací lze najít již v samotné terminologii. V literatuře se lze nejčastěji setkat s těmito pojmy: hospodářský cyklus, ekonomický cyklus, průmyslový cyklus, obchodní cyklus, podnikatelský cyklus, investiční cyklus. Odlišnosti se týkají i americké literatury používající termín „business/economic cycle“ a anglické literatury uvádějící spíše „trade cycle“ (Liška, 2002). Nejedná se vždy o synonyma. Rozdílnost v názvosloví odráží to, jak různé teoretické koncepce chápou a definují hospodářský cyklus.

Problém nastává i s termínem „cyklus“. Slovo cyklus označuje pravidelně se opakující řadu změn, období nebo etap (Slovník cizích slov, 1996). Avšak ekonomika se

pohybuje nepravidelně, většinou i nepředvídatelně. Z tohoto důvodu někteří ekonomové raději nahrazují termín cyklus pojmy fluktuace, výkyvy nebo kolísání. Často se lze v ekonomické literatuře setkat s názorem, že ekonomické fluktuace se nedají předvídat a jsou nepravidelné ve své délce a hloubce. Za „cyklické“ se tudíž považuje střídání vzestupné a sestupné fáze cyklu.

V současnosti se do popředí zájmu dostává spíše otázka monitorování, analýzy a prognózy výkyvů ekonomik a definice hospodářského cyklu v moderních učebnicích odráží tento empiricko-statistický pohled. **Hospodářský cyklus bývá často definován jako výkyvy (fluktuace) agregátní ekonomické aktivity, aproximované reálným HDP** (Czesaný, 2006; Liška, 2002). Některé definice zohledňují i trendovou hodnotu potencionálního produktu:

- Ekonomický slovník (Hindls, Holman, Hronová, 2003): „kolísání růstu domácího produktu kolem dlouhodobého trendu“,
- Macmillanův slovník moderní ekonomie (1993): „výkyvy ekonomické aktivity (obyčejně aproximované národním důchodem), které vykazují určitou pravidelnost; období expanze je následováno kontrakcí, kterou střídají další expanze, atd. Tyto cykly oscilují podél sekulárního trendu, tj. kolem dlouhodobé dráhy výstupu“,
- Makroekonomie – základní kurz (Pavelka, 2007): „hospodářský cyklus představuje kolísání reálného HDP kolem potencionálního produktu“.

Poněkud odlišnou definici používá americká instituce NBER (National Bureau of Economic Research), která chápe hospodářský cyklus jako posloupnost expanzí, objevujících se ve stejnou dobu v mnoha dílčích ekonomických aktivitách, následovaných podobně všeobecnými kontrakcemi, ústícími do fáze opětovné celkové hospodářské expanze (Liška, 2002).

Je zřejmé, že neexistuje jednotná definice hospodářského cyklu. Volba definice cyklu závisí na postoji autora k ekonomii jako takové.

3.2. Fáze hospodářského cyklu

Hospodářský cyklus bývá charakterizován posloupností několika fází. V literatuře lze najít dva modely:

- dvoufázový model: dvě fáze (recese a expanze) a dva body obratu (vrchol a dno), (Helísek, 2000; Samuelson, Nordhaus, 1991; Pavelka, 2007);
- nebo čtyřfázový model: kontrakce, dno, expanze a vrchol (Czesaný, 2006).

Recese: obecně se jedná o sestupnou fázi cyklu, často používané synonyma jsou kontrakce, propad, pokles. Recese znamená zpomalení růstu a poklesu reálného HDP pod potencionální produkt (Holman, 1999). Často se hovoří o recesi, když reálný HDP během dvou po sobě jdoucích čtvrtletí klesá. Hluboký a dlouhotrvající hospodářský pokles se obvykle označuje za **depresi**. Typické jevy doprovázející hospodářský útlum jsou: pokles spotřebitelských nákupů, pokles poptávky po práci a zvýšení nezaměstnanosti, pokles zisků firem, růst zásob, pokles reálného produktu, omezení

investic. Vývoj cenové hladiny není jednoznačný: pokud je recese způsobená poklesem agregátní poptávky, dochází k poklesu cenové hladiny; ale recese vyvolaná růstem cen vstupů (např. ceny ropy na světových trzích) je spojena s růstem cenové hladiny (Helísek, 2000). Recese bývá nejdiskutovanější fází cyklu. Snahou vlád, centrálních bank, ekonomů nebo jiných autorit je najít takové nástroje a mechanismy, které dokážou recesi předejít nebo alespoň zmírnit její dopady. Někteří ekonomové (např. J. A. Schumpeter) přisuzují ekonomickému poklesu pozitivní vliv. Období recese má očištný charakter, dává podnět k novým inovacím a vede ekonomiku do podstatně lepšího období (Czesaný, 2006).

Expanze: vzestupná fáze cyklu, synonyma: oživení, konjunktura, růst. Expanze znamená zrychlení růstu reálného HDP nad potencionální produkt (Holman, 1999) a je provázena poklesem míry nezaměstnanosti, nahrazováním opotřebovaného kapitálu, zvýšením investičních projektů a optimističtějšími očekáváními ohledně budoucího vývoje kapitálu (Czesaný, 2006). Dlouhodobější hospodářský růst bývá označován jako boom.

Vrchol je nejvyšším bodem vzestupné fáze cyklu, kdy kapacity ekonomiky jsou zcela nebo nadměrně využity a postupně dochází k obratu a nastává sestupná etapa.

Dno, někdy označované jako sedlo, je nejnižší bod ekonomické aktivity, bod zvratu, po němž následuje oživení hospodářské činnosti.

Další pojmy používané v souvislosti s hospodářskými cykly jsou produkční mezera, délka a hloubka cyklu. **Produkční mezera** je odchylka skutečně dosaženého produktu od produktu potenciálního. **Hloubka** neboli amplituda cyklu vyjadřuje maximální vzdálenost mezi pozitivními a negativními produkčními mezerami každého cyklu. **Délka** fáze cyklu je měřena počtem čtvrtletí ode dna (vrcholu) po vrchol (dno).

3.3. Délka trvání hospodářského cyklu

Dalším významným rozporem v teoretických koncepcích je délka trvání cyklu. V tradičním pojetí se hovoří o cyklech v souvislosti s krátkým obdobím a délka cyklu se vymezuje v rozmezí dvou až deseti let (Samuelson, Nordhaus, 1991; Czesaný, 2006, Mankiw, 1999).

Existují však i „alternativní“ přístupy, které typizují hospodářské cykly do několika kategorií dle délky trvání a používají i dlouhodobější časové horizonty. Nejčastěji se tak lze setkat s členěním cyklů dle rakouského ekonomy J. A. Schumpetera: krátkodobé cykly Kitchinovy (s délkou trvání 3 – 5 let), střednědobé cykly Juglarovy (7 – 11 let) a dlouhodobé Kondratěvovy cykly (45 – 60 let). Členění bývá doplněno o Kuznetsovy cykly spojované s investiční výstavbou, Wardwellovými či Frischovými cykly (Sirůček, 2007).

3.4. Klasifikace teorií hospodářského cyklu

Při zkoumání hospodářských cyklů hrají důležitou roli příčiny kolísání ekonomiky. Pro objasnění příčin hospodářského cyklu se často uvádí model makroekonomické rovnováhy AS-AD.

Některé ekonomické teorie zohledňují pouze stranu nabídky. Např. teorie reálného hospodářského cyklu považuje za příčiny výkyvů změny produkční funkce na základě nabídkových šoků, zejména se jedná o změny technologií (Kadeřábková, 2003; Dornbusch, Fischer, 1994).

Další úhel pohledu nabízí poptávkově orientované ekonomické teorie. Poptávkové šoky jsou způsobeny měnovou politikou centrální banky, konkrétně změnou peněžní zásoby a hospodářský cyklus se ztotožňuje s investičním cyklem (Holman, 1999).

V literatuře se uvádí několik hledisek, podle kterých lze roztrždit koncepce hospodářských cyklů:

- a) podle příčin změn v ekonomické aktivitě (Czesaný, 2006)
 - vnitřní příčiny (endogenní): ekonomika má tendence fluktuovat bez vnějších příčin, zdrojem nerovnováhy je např. nedostatečná spotřeba, nadměrné investice, technologický faktor, množství peněz v ekonomice aj.;
 - vnější příčiny (exogenní): ekonomické fluktuace jsou způsobeny vnějšími šoky, jako jsou např. války, zemědělské neúrody, finanční krize, prudké pohyby cen surovin, mezinárodní incidenty, politické krize aj.;
- b) podle hlavních faktorů ovlivňujících fluktuace ekonomiky (Hindls, Holman, Hronová, 2003; Holman, 1999; Czesaný, 2006)
 - monetární teorie cyklu: hlavní příčinou kolísání ekonomiky jsou peněžní šoky, které ekonomice uštěďuje centrální banka změnami peněžní zásoby;
 - reálné teorie cyklu: hlavní příčiny cyklických pohybů hledají v reálných silách jako např. investicích, inovacích nebo exogenních šoků;
- c) podle orientace na nabídkovou nebo poptávkovou stranu ekonomiky (Pavelka, 2007);
- d) chronologické uspořádání (Czesaný, 2006):
 - *předkeynesiánské teorie*: psychologická teorie (Pigou, Bagehot, Mill), základy měnové teorie (R.G.Hawtrey, K. Wicksell, F. von Hayek), teorie přeinvestování (F.A.Hayek), inovační teorie (J.A.Schumpeter, G.Cassel), teorie podspotřeby (J.A.Hobson);
 - *keynesiánské teorie*: J.M.Keynes, teorie akcelérátoru a multiplikátoru (Hicks, Samuelson)
 - *neokonzervativní ekonomie*: monetaristická teorie (M.Friedman), nová klasická makroekonomie (R.Lucas, T. Sargent, R. Barro);

- *teorie reálného hospodářského cyklu* (F. Kyndlant, E. Prescott, J. Long a Ch. Plosser), *teorie sektorových změn*, *politický hospodářský cyklus*, *teorie náhodné procházky* (Ch. Beveridge a E. Prescott).

3.5. Historie zkoumání hospodářských cyklů

Historie teoretických koncepcí hospodářského cyklu začíná na přelomu 19. a 20. století. Mezi předchůdce lze řadit *Johna Stuarta Milla* (1806-1873), *Clementa Juglara* (1819-1905). Toto období je charakteristické i neekonomickými vlivy způsobující hospodářské výkyvy, např. *William Stanley Jevons* (1835 – 1882) přichází s hypotézou, že příčinou hospodářských cyklů jsou skvrny na Slunci. Svůj význam má i teorie krizí z nadvýroby *Karla Heinricha Marxe* (1818 - 1883). Ten považoval kapitalismus za hospodářský systém, který je periodicky zachvacován ničivými krizemi z nadvýroby a k průmyslovým cyklům dochází na základě periodického smršťování a expandování rezervní armády nezaměstnaných. (Holman, 2005; Sirůček, 2007)

Objevují se základy měnové teorie rozpracované švédskou a rakouskou školou. Za nejvýznamnější představitele **švédské školy** lze považovat *Johana Gustava Knuta Wicksella* (1851 – 1926) a *Gustava Cassela* (1866 – 1945). Wicksell spatřoval příčiny hospodářských cyklů ve změně peněžní zásoby, která způsobuje odchylky přirozené úrokové míry od peněžní úrokové míry. Prvotním signálem odchylek jsou pohyby cenové hladiny. Pro udržení ekonomické stability doporučuje, aby centrální banka hlídala stabilní cenovou hladinu pomocí odpovídající měnové politiky. Oproti tomu G. Cassel viděl příčinu cyklů v reálných faktorech. Technický pokrok, populační růst nebo objevení nových přírodních zdrojů přináší podnikatelům nové investiční příležitosti a zvyšuje očekávanou míru výnosu z investic (Wicksellovu přirozenou míru). Hospodářské cykly považoval za přirozený a nevyhnutelný průvodní jev technického pokroku v kapitalistickém systému a obdobně jako J. A. Schumpeter neviděl žádnou možnost, jak tyto cyklické výkyvy potlačit. (Czesaný, 2006; Holman, 2005)

Jako představitele **rakouské školy** zabývající se hospodářskými cykly lze uvést *Ludwiga von Misesa* (1881 – 1973) a *Friedricha Augusta von Hayeka* (1899 – 1992). L. von Mises zdůvodňuje hospodářské cykly změnami množství peněz v ekonomice, což ovlivňuje měnová politika centrální banky. Průběh cyklu popisuje pomocí odchylek peněžní úrokové míry a odmítá teorém o neutralitě peněz. Pro F. A. Hayeka jsou hlavním zdrojem informací ceny. Nerovnováhu vyvolává nerovnoměrnost pohybu jednotlivých cen, nikoliv celkový pohyb cen. Zdrojem výkyvů jsou peníze a bankovní politika úvěrování. Za bezprostřední příčinu recese považuje nedostatek volných úspor. Východiskem z nerovnováhy je existence tzv. neutrálních peněz (tj. peníze, které neovlivňují relativní ceny, nevyvolávají poruchy ve výrobě, neovlivňují míru zisku). Tuto teorii „neutrality peněz“ později opouští. (Czesaný, 2006; Holman, 2005)

Specifický pohled na hospodářské cykly přináší žák rakouské školy **Joseph Alois Schumpeter** (1883 – 1950). Základní hnací silou ekonomiky jsou inovace (investice do nových technologií, nových výrobků, nových výrobních zdrojů, nových trhů apod.). Jedná se o endogenní faktor, přestože např. technologické zdokonalení může mít

částečně vnější charakter. Inovace mají tendence se shlukovat do určitých období, a proto hospodářský vývoj probíhá nerovnoměrně. Útlum ekonomické aktivity je způsoben vyčerpáním vlivu nové inovace. J. A. Schumpeter ale hospodářské krize nepovažuje za špatné. Je to období vyčištění trhů od slabých a nevykonných firem. Každá inovace je jedinečná, liší se svou silou. Schumpeter rozlišoval tři typy inovačních vln – tři řády inovací a dle toho rozdělil cykly do různých délek (viz výše). (Czesaný, 2006; Sirůček, 2007)

Další pohled na hospodářské cykly přináší např. **teorie podspotřeby**. Teorie reaguje na situaci ve 20. letech 20. století v USA, kdy celkové ekonomické kapacity převyšovaly agregátní poptávku. Za příčinu převisu agregátní nabídky nad agr. poptávku se považoval technologický pokrok. Podle J. A. Hobsona je recese způsobena nedostatečnými výdaji, které vznikají z nerovnoměrného rozdělení důchodu. G. Haberl zdůrazňuje jako hlavní důvod podspotřeby nadměrnost úspor domácností. (Czesaný, 2006)

V roce 1920 vzniká v USA soukromá nezisková organizace NBER (National Bureau of Economic Research) mezi jejíž významné pracovníky patří **Wesley Clair Mitchell** (1874 – 1948) a jeho žák **Arthur F. Burns** (1904 – 1987). Na základě rozsáhlého empirického výzkumu a analýz hospodářských cyklů dospěl Mitchell k závěru, že existují určité společné rysy cyklů, ale každý považoval za unikátní a odmítal vypracovat obecnější teorii. Každá z fází cyklu v sobě obsahuje zárodky další fáze. Hospodářský cyklus považoval za nezbytnou součást vývoje kapitalistické ekonomiky, zdůrazňoval úlohu peněz a klíč k vysvětlení spojoval se zisky. (Holman, 2005; Sirůček 2007)

Největším mezníkem zkoumání a definování hospodářského cyklu byla Velká hospodářská krize ve 30. letech 20. století a Keynesiánská revoluce. V roce 1936 vydal **John Maynard Keynes** (1883 – 1946) své stěžejní dílo „Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz“. Obrátil pozornost makroekonomické teorie na stranu agregátní poptávky. Hlavním zdrojem nestability jsou soukromé investice. Podnikatelé se rozhodují o investicích v podmínkách nejistoty, dochází ke střídavým vlnám pesimistických a optimistických odhadů budoucího vývoje, což ovlivňuje agregátní poptávku. K řešení hospodářské nestability doporučoval uplatňovat fiskální politiku jemného doladování (Czesaný, 2006). S příchodem keynesiánství se zvyšuje podíl a vliv fiskální politiky na hospodářský vývoj ekonomik.

Vliv keynesova učení vrcholí v 50. a 60. letech 20. století, kdy dochází ke snaze o dynamizaci keynesovství. Paul Anthony Samuelson (*1915) spojil teorii hospodářského růstu s teorií hospodářského cyklu. Ve své práci z roku 1936 „Interakce mezi analýzou multiplikátoru a principem akcelerace“ propojil **princip multiplikátoru s akceleračním principem**. Model vysvětluje hospodářský cyklus prostřednictvím mechanismu, v němž vnější síly uvedou cyklus do pohybu a vnitřní síly ho udržují. Zdrojem nestability jsou investice. Upravenou podobu vypracoval i John Richard Hicks (1904 - 1989). (Samuelson, Nordhaus, 1991; Sirůček, 2007)

V 70. letech 20. století se keynesiánství dostává do krize a nastává všeobecná deziluze z keynesiánských hospodářských politik. Ekonomická teorie se navrácí ke konceptům

klasické ekonomie. Hovoří se o nové konzervativní ekonomii, která zahrnuje monetarismus, školu racionálních očekávání a školu strany nabídky. (Holman, 2005)

Hlavním představitelem **monetarismu** je Milton Friedman (*1912). Základem monetární teorie je nová kvantitativní teorie peněz, jejímž předpokladem je, že při stabilní peněžní zásobě a její obrátkovosti nedochází k cyklickému vývoji v ekonomice. Přišel s doporučením měnové politiky pro centrální banky, tzv. zlatým pravidlem měnového růstu. Doporučoval udržovat stálé tempo růstu peněžní zásoby, které by dlouhodobě mělo odpovídat tempu růstu reálného produktu. Podle Friedmana je hospodářský cyklus důsledkem nedokonalých informací, na základě kterých lidé krátkodobě mylně interpretují pohyby cenové hladiny. V dlouhodobém horizontu ekonomické subjekty svá očekávání opravují a přizpůsobují skutečnému vývoji ekonomiky. Na rozdíl o Keynesa byl Friedman odpůrce fiskální politiky a státních zásahů do ekonomiky. (Czesaný, 2006; Holman, 2005; Liška 2002)

V roce 1961 formuloval John F. Muth hypotézu racionálních očekávání. Tato hypotéza tvrdí, že ekonomické subjekty formují svá očekávání na základě veškerých jim dostupných informací v daném čase. Spojením hypotézy racionálních očekávání s předpokladem dokonalé konkurence vzniká **teorie rovnovážného hospodářského cyklu**. Mezi její nejvýznamnější představitele patří R. Lucas, T. Sargent a Robert Barro. Verze Roberta E. Lucase vysvětluje hospodářský cyklus neočekávanými změnami objemu peněžní zásoby v ekonomice. Nedostatek včasných informací o peněžních šocích způsobuje reálné efekty. Teorie rovnovážného cyklu nerozlišuje krátké a dlouhé období. (Czesaný, 2006; Holman, 2005; Liška 2002)

V 80. letech 20. století se formovala **teorie reálného hospodářského cyklu** (RBC – real business cycle). Teorie RBC se orientovala na reálné faktory a nabídkovou stranu ekonomiky a také vychází z hypotézy racionálních očekávání. Za zakladatele jsou považováni Finn Kyndland, Edward Prescott, John Long Jr. a Charles Plosser. Hlavní příčinou hospodářských cyklů jsou výkyvy na straně agregátní nabídky způsobené reálnými šoky. Hlavním zdrojem výkyvů jsou především technologické změny, které posouvají hranici produkčních možností. Peněžní zásoba ekonomiky se pak přizpůsobuje cyklickému vývoji reálné ekonomiky, a proto jsou změny peněžní nabídky důsledkem hospodářského cyklu. (Czesaný, 2006; Liška 2002).

Specifický pohled na ekonomické fluktuace nabízí škola veřejné volby, která formuluje **teorii politického cyklu**. Hospodářský vývoj ekonomiky je ovlivňován fiskální politikou vlády. Snahou vlády je její opětovné zvolení, a tak v závislosti na termínu voleb používá buď expanzivní, nebo restriktivní fiskální politiku.

Mezi ekonomy se lze setkat i s negativními ohlasy na koncept hospodářského cyklu. Např. ekonom Irving Fisher (1867 – 1947) hovořil pouze o proměnlivosti celkové ekonomické aktivity v čase a byl skeptický ke kvantifikaci „cyklických“ výkyvů (Liška, 2002).

3.6. Empirické zkoumání hospodářského cyklu

Hospodářský cyklus není pouze teorie. Podkladem teoretických koncepcí cyklu jsou empirické údaje. Na základě empirických dat se provádí měření, monitorování, analýza a prognóza vývoje ekonomik. Zjišťuje se průběh hospodářského cyklu, fáze cyklu, ve které se daná ekonomika nachází, nebo se odhaduje budoucí vývoj. Snaha hospodářských autorit ovlivnit ekonomický vývoj odráží vzrůstající zájem o praktické zkoumání hospodářských cyklů.

Na měření hospodářského cyklu se lze dívat dvojím způsobem. V *klasickém pojetí hospodářského cyklu* se měří střídání absolutních vzestupů a absolutních poklesů produktu. Naproti tomu *růstové pojetí cyklů* sleduje odchylky reálného produktu od trendu či trajektorie potenciálního produktu. (Czesany, 2006)

Základním ukazatelem pro účely sledování cyklického vývoje ekonomiky je hrubý domácí produkt. Nejčastěji se používá procentní vyjádření (tempo růstu) změny reálného HDP v daném období oproti příslušnému předchozímu období, zpravidla se jedná o meziroční srovnání čtvrtletních ukazatelů změny produktu.

V případě růstového pojetí cyklu je s vývojem reálného produktu sledován i vývoj potenciálního (trendového) produktu. Potenciální produkt bývá charakterizován jako agregátní nabídka, která je udržitelná v čase a je determinována příslušnou strukturou produkce, stavem technologie a dostupností produkčních zdrojů. Provádí se výpočet tzv. produkční mezery, která se definuje jako rozdíl mezi skutečným a potenciálním produktem k potenciálnímu produktu, tj.

- produkční mezera = $(Y - Y^*) / Y^*$ v % (Hájek, Bezděk, 2000).

K odhadu potenciálního produktu se používá více metod, mezi nejčastěji používané se řadí „Cobb-Douglasova“ funkce¹, statistická metoda vyhlazení HDP pomocí Hodrick-Prescotova (HP) filtru, filtr Christiana a Fitzgeralda (CF), metoda PAT (Phase Average Trend)².

Cobb-Douglasova produkční funkce udává úroveň HDP při průměrném využití výrobních faktorů, kde nezávisle proměnné jsou kapitál, práce a technický pokrok:

$$Y_t = A_t K_t^{1-\alpha} L_t^\alpha,$$

Y_t – potenciální produkt

A_t – souhrnná produktivita faktorů (technický pokrok)

K_t – zásoba fixního kapitálu

L_t – trendová komponenta zaměstnanosti

α - parametr (elasticita práce k produktu).

¹ Tuto metodu používá i Ministerstvo financí ČR ve svých makroekonomických prognózách.

² Metoda používaná OECD.

Pro hlubší zkoumání hospodářského cyklu je však hrubý domácí produkt nedostačující a ke sledování vývoje ekonomiky se používá široké spektrum ukazatelů. Nestačí pouze sledovat vývoj konečného produktu v ekonomice. Je třeba zkoumat i vývoj a změny ostatních indikátorů, které stojí v pozadí výsledné produkce.

Indikátory pro posouzení hospodářského vývoje lze například rozdělit do čtyř základních skupin (Czesaný, 2006):

- 1) **Indikátory určující vnitřní a vnější (ne)rovnováhu;** poskytují přehled o situační pozici ekonomiky v hospodářském cyklu a nerovnovázném vývoji, což umožňuje charakterizovat rizika budoucího vývoje reálné ekonomiky, jedná se o střednědobé ukazatele. Základními ukazateli této skupiny jsou: růst HDP, míra inflace, míra nezaměstnanosti a podíl salda běžného účtu platební bilance na HDP. Pomocí těchto čtyř základních ukazatelů lze sestavit tzv. magický čtyřúhelník. Dalšími ukazateli vnitřní nerovnováhy jsou např.: produkční mezera, podíl hrubého veřejného dluhu na HDP, saldo vládního sektoru, vztah reálných mezd a souhrnné produktivity práce. K indikátorům vnější nerovnováhy lze přiřadit i vývoj přímých zahraničních investic a zahraniční zadluženost v % HDP.
- 2) **Cyklické indikátory,** které poskytují výpověď o bodech obratu a podávají krátkodobé předpovědi; porovnáním časového průběhu těchto veličin a vývojem cyklu lze rozlišit:
 - *koincidentní ukazatele,* které se vyvíjejí v časové shodě s vývojem ekonomiky (např. zaměstnanost a nezaměstnanost, disponibilní důchody obyvatelstva, průmyslová produkce);
 - *předstihové ukazatele* (indexy akciových trhů, cenový index citlivých komodit, pohyb zásob, ceny spotřebitelských služeb, peněžní zásoba, zisky korporací);
 - *opožděné indikátory* za realitou vývoje ekonomické aktivity (příjmy obyvatelstva, maloobchodní obrat, úvěrové úrokové sazby, zisky ve spotřebním průmyslu).Největší pozornost je soustředěna k předstihovým ukazatelům;
- 3) **Indikátory konjunkturálního průzkumu** Snahou konjunkturálních průzkumů je poskytnout informace o očekávaných tendencích ve vývoji hlavní podnikové sféry a záměrech spotřebitelů. Systém indikátorů ekonomické důvěryhodnosti EU má standardní kombinaci komponent: indikátor důvěryhodnosti průmyslu, indikátor důvěryhodnosti stavebnictví, indikátor spotřebitelské důvěryhodnosti a cenový index akcií. V České republice se pomocí dotazníkového šetření provádí konjunkturální průzkumy u podnikatelů a spotřebitelů. Sestavuje se tzv. *Souhrnný indikátor důvěry* (Indikátor ekonomického sentimentu), který je sestaven jako vážený průměr sezónně očištěných indikátorů důvěry v průmyslu, stavebnictví, v obchodě, ve vybraných odvětvích služeb a indikátoru spotřebitelské důvěry;
- 4) **Indikátory finanční zranitelnosti** varují před situacemi spjatými s riziky udržitelnosti financovat nerovnovázné situace v ekonomice, které vedou k bankovním a měnovým krizím. Mezi tyto ukazatele se řadí: index tlaku na devizový kurz; devizové rezervy, dovoz, vývoz, směnné relace, odchylka reálného měnového kurzu od trendu; diference mezi domácími a zahraničními úrokovými

sazbami; měnová nerovnováha; měnová zásoba M2; emise úvěrů (úvěry/HDP), reálné depozitní sazby, úroková marže, objem depozit v komerčních bankách, index HDP; index akciového trhu.

Ke zvýšení spolehlivosti výpovědí se cyklické indikátory kombinují s indikátory důvěry a sestavují se tzv. **kompozitní indexy**. Snahou tohoto postupu je najít takový mechanismus (ukazatel), který by měl větší vypovídací a předpovědní schopnosti a snížil by riziko falešných signálů.

Při výběru cyklických indikátorů pro zařazení do kompozitního indexu se zpravidla používají následující kritéria (Czesaný, 2002):

- ekonomická významnost, která je spjata s úlohou indikátoru v hospodářském cyklu,
- statistická adekvátnost vyplývající z možnosti měřit ekonomické jevy,
- schopnost signalizace oživení a recese v příslušných časových periodách,
- konformita s historickými daty o hospodářských cyklech,
- schopnost rozlišovat cyklické a nepravidelné krátkodobé pohyby,
- schopnost statistiky v čas a pravidelně poskytovat podklady pro monitorování.

Analytická pracoviště na úrovni OECD, EU a USA používají různých způsobů skladby vah pro konstrukci kompozitních indexů. V systému OECD je pro kompozitní indikátor běžně aplikován režim rovnosti v použití vah na jednotlivé cyklické indikátory.

Pomocí korelační analýzy, kdy určujeme těsnost závislosti ukazatelů na ekonomickém výstupu, můžeme také rozlišit veličiny *procyklické* (pohybují se stejným směrem jako výstup ekonomiky), *kontracyklické* (opačným směrem než výstup) a *acyklické* (nezávislé na výkyvech výstupu). Toto sledování elementárních faktů o chování makroekonomických veličin v průběhu hospodářského cyklu se označuje jako tzv. **konvenční pravdy**. (Liška, 2002).

3.7. Důsledky hospodářských cyklů

Nerovnoměrnosti hospodářského vývoje přináší i určitá negativa, jako například náklady ekonomických fluktuací. Nejvíce nákladné pro společnost je období recese. Ztráta produkce přináší snižování životní úrovně obyvatel, zvyšování nezaměstnanosti, dochází k nestabilitě cenové hladiny a vývoj se promítá i vnějších vazeb dané ekonomiky. Ekonomická kontrakce přináší ztrátové období i pro vládu. Ze státního rozpočtu se odčerpávají vyšší částky na sociální transfery (nezaměstnaní, sociálně slabí) a snižují se příjmy státního rozpočtu např. v důsledku snižování zisků firem, zmenšení zaměstnaných poplatníků daní, atd. Období recese také přináší negativní vnímání politického dění a čelní političtí představitelé se stávají méně populárními, což ohrožuje jejich znovuzvolení.

4. VÝVOJ HOSPODÁŘSKÉHO CYKLU V ČR V 90. LETECH 20. STOLETÍ

4.1. Historické souvislosti

Po únorovém převratu roku 1948 převzala vládu v Československé republice komunistická strana. Československá socialistická republika (oficiálně uváděný název od roku 1960 do roku 1990) se vyznačovala centrálně řízenou ekonomikou se silnou orientací na tehdejší Sovětský svaz. Centrálně plánovaná ekonomika komunistického režimu z velké části potlačila soukromé podnikání, regulovala ceny, určovala strukturu výroby. ČSR byla členem RVHP³.

„Sametová revoluce“ v listopadu roku 1989 ukončila vládu totalitního komunistického režimu a nastartovala proces transformace národního hospodářství Československa. V roce 1990 se v České a Slovenské Federativní Republice uskutečnily řádné a svobodné volby do Federálního shromáždění. Po schválení „Scénáře ekonomické reformy vlády ČSFR“ v druhé polovině roku 1990 byla nastartována přeměna ekonomického modelu na tržní systém.

Scénář ekonomické reformy představoval jednu z variant transformace. Jednalo se o koncepci rychlého přechodu (šoková terapie), neoliberální strategii skupiny kolem V. Klause, D. Třísky, T. Ježka, K. Dyby, V. Dlouhého. Základem transformace byla liberalizace cen a trhů, stabilizace ekonomiky, privatizace a restrukturalizace podniků.

4.2. Analýza hospodářského vývoje v 90. letech 20. století

Proces transformace nastartovaný v roce 1990 měl za následek propad národního hospodářství. Rozpad trhu RVHP přinesl citelnou ztrátu odbytu na východoevropských trzích. K důležitým hospodářským změnám a transformačním krokům patřila liberalizace cen a zahraničního obchodu, privatizace, restituce, daňová reforma, deregulace bankovního sektoru, vznik burzy cenných papírů a RM-systému. Transformační procesy probíhaly za restriktivní fiskální a měnové politiky zaměřené na inflaci. Výhodou při zavádění reformy byla relativní makroekonomická rovnováha s nízkou zahraniční zadlužeností. Nevýhodou pro Československo byl velký podíl centrálního plánování v hospodářských aktivitách a velmi malý podíl soukromého sektoru.

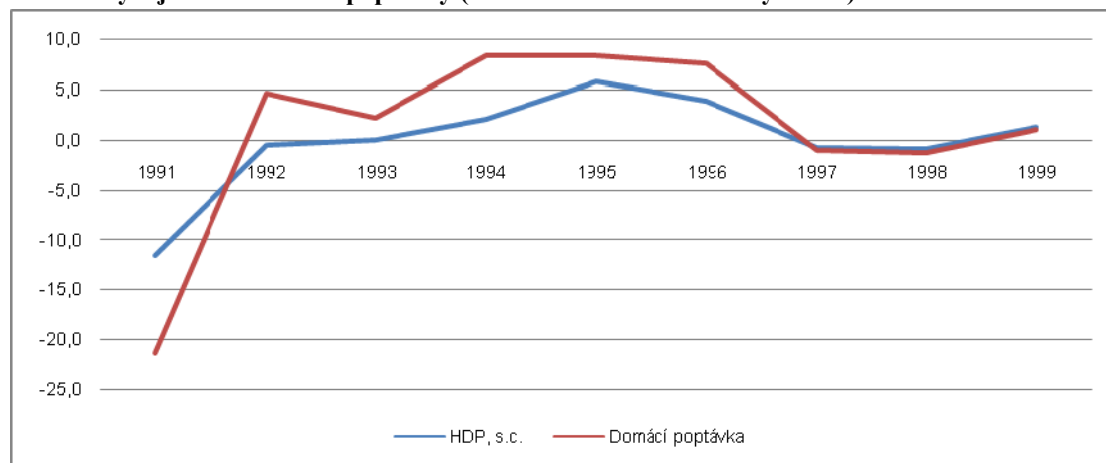
³ RVHP, Rada vzájemné hospodářské pomoci, byla obchodní organizace sdružující socialistické státy, její činnost byla převážně řízena bývalým Sovětským svazem.

Tabulka 1: Vývoj makroekonomických ukazatelů 1991 - 1999

Položky		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Hrubý domácí produkt	%, r/r, reálně	-11,6	-0,5	0,1	2,2	5,9	4,0	-0,7	-0,8	1,3
Domácí poptávka	%, r/r, reálně	-21,4	4,7	2,2	8,4	8,4	7,6	-1,0	-1,3	1,1
Spotřeba domácností	%, r/r, reálně	-21,4	8,8	1,2	5,6	5,8	8,4	2,2	-0,8	2,8
Tvorba hrubého kapitálu	%, r/r, reálně	-28,9	8,3	2,9	18,6	22,3	11,6	-8,4	-2,1	-3,5
Tvorba hr. fix. kapitálu	%, r/r, reálně	-27,3	16,5	0,2	9,1	19,8	9,9	-5,7	-0,9	-3,3
Dovoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	-32,8	29,7	23,8	14,7	21,2	12,1	6,9	8,3	4,9
Vývoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	-6,0	9,5	15,8	1,7	16,7	5,5	8,4	10,4	5,4
Průmysl - tržby	%, r/r, reálně			6,1	0,6	-0,7
Stavebnictví - tržby	%, r/r, reálně			-0,3	-11,5	-8,5
Služby - tržby	%, r/r, reálně			-1,7	-5,7	2,3
Zemědělství - tržby	%, r/r, reálně			0,7	-1,8	1,9
Míra nezaměstnanosti	%, průměr			2,95	3,30	2,99	3,08	4,28	6,04	8,54
Míra inflace	%, r/r, průměr			20,8	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1
Reálný efektivní kurz	%, r/r			-1,7
M2	%, r/r			.	20,7	20,3	9,1	10,8	5,4	7,7
BÚ platební bilance	mln. Kč			13,3	-22,6	-36,3	-111,9	-113,0	-40,5	-50,6
BÚ/HDP	%			.	.	-2,5	-6,6	-6,2	-2,0	-2,4

Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 1: Vývoj HDP a domácí poptávky (meziroční změna v % stálých cen)



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

4.2.1. Transformační recese 1990 – 1992

Vlivem přeměny centrálně plánované ekonomiky na tržní systém došlo k propadu aktivit národního hospodářství. Toto tříleté období nemá charakter klasické recesní fáze hospodářského cyklu, ale charakter celonárodních strukturálních změn. Vlivem prováděných reforem došlo ke změně vnitřních i vnějších podmínek hospodářství. Velký pokles zaznamenala domácí poptávka (průměrně klesla o 9,3 %) a nejvíc se strukturální změny promítli do kapitálových investic (průměrný pokles o 12,2 %).

Nejhůře postiženo bylo odvětví průmyslu a zemědělství. Největší změny ve struktuře průmyslu zaznamenaly odvětví: hutnictví, elektrotechnika, dopravní strojírenství, textilní a kožedělný. Oproti tomu byl transformační propad zmírněn vzestupem sektoru služeb (v roce 1990 41,8 % podílu na HDP a v roce 1991 45,8 % HDP; Národní rozvojový plán ČR) a nově vznikajícími a rychle se rozvíjejícími malými a středními podniky a podnikáním fyzických osob. Od 1. 1. 1991 byla vyhlášena liberalizace cen, která měla za následek prudký nárůst inflace v daném roce. Přes takovýto skokový nárůst, se dařilo Československé republice držet jednu z nejnižších měr inflace mezi tranzitivními ekonomikami. Důležitým prvkem ekonomické transformace se stal režim fixního měnového kurzu udržovaný Centrální národní bankou do května roku 1997.

Tabulka 2: Vývoj makroekonomických ukazatelů 1991 - 1992

Položky		1991	1992	Průměr
Hrubý domácí produkt	%, r/r, reálně	-11,6	-0,5	-6,2
Domácí poptávka	%, r/r, reálně	-21,4	4,7	-9,3
Spotřeba domácností	%, r/r, reálně	-21,4	8,8	-7,5
Tvorba hrubého kapitálu	%, r/r, reálně	-28,9	8,3	-12,2
Tvorba hr. fix. kapitálu	%, r/r, reálně	-27,3	16,5	-8,0
Dovoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	-32,8	29,7	-6,6
Vývoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	-6,0	9,5	1,5

Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ, vlastní výpočty

4.2.2. Oživení ekonomické aktivity 1993 – 1996

Rok 1993 začíná rozpadem ČSFR a dne 1. 1. 1993 vznikají dva samostatné státy: Česká republika a Slovenská republika.

Přestože v roce 1993 dochází k oživení ekonomické aktivity, je tento růst zmírněn právě rozpadem federace. Velký vliv na ekonomický růst má domácí poptávka, převážně výdaje na spotřebu domácností (růst v průměru o 6,6 % ročně) a tvorba hrubého fixního kapitálu (průměrně o 13,6 % ročně).

Na druhé straně dochází k nárůstu vnitřní a vnější nerovnováhy signalizované indikátory rozdílů míry úspor a investic, vývojem běžného účtu platební bilance, klasifikovaných úvěrů, dluhové služby a hrubého dluhu. Domácí úspory již nestačily krýt vzrůstající míru investic, a tak rostl podíl zahraničních kapitálů. Přenos vnitřní nerovnováhy do vnější nerovnováhy se projevil růstem deficitu běžného účtu platební bilance, který v roce 1996 dosáhl 6,6 % (BÚ/HDP) a překročil rizikovou hranici 5 %. (Czesaný, 2006)

V roce 1993 byla zavedena nová daňová soustava, ta obsahovala i daň z přidané hodnoty, která způsobila další prudký nárůst cenové hladiny v daném roce. Přes tento skokový nárůst míry inflace a přes nerovnovázný hospodářský vývoj se České republice i nadále dařilo udržet nízkou míru inflace (průměrně 12,1 %) a nízkou míru nezaměstnanosti (průměrně 3,1 %).

Rok 1995 byl nejúspěšnějším rokem hospodářské transformace. HDP vzrostl meziročně o 5,9 %. Na straně poptávky dosáhly největšího meziročního růstu investice (19,8 %), a dále pak výdaje domácností (meziročně 5,8 %).

Tabulka 3: Vývoj makroekonomických ukazatelů 1993 - 1996

Položky		1993	1994	1995	1996	Průměr
Hrubý domácí produkt	%, r/r, reálně	0,1	2,2	5,9	4,0	3,0
Domácí poptávka	%, r/r, reálně	2,2	8,4	8,4	7,6	6,6
Spotřeba domácností	%, r/r, reálně	1,2	5,6	5,8	8,4	5,2
Tvorba hrubého kapitálu	%, r/r, reálně	2,9	18,6	22,3	11,6	13,6
Tvorba hr. fix. kapitálu	%, r/r, reálně	0,2	9,1	19,8	9,9	9,5
Dovoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	23,8	14,7	21,2	12,1	17,9
Vývoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	15,8	1,7	16,7	5,5	9,7
Míra nezaměstnanosti	%, průměr	2,95	3,30	2,99	3,08	3,1
Míra inflace	%, r/r, průměr	20,8	10,0	9,1	8,8	12,1
M2	%, r/r	.	20,7	20,3	9,1	16,6
BÚ platební bilance	mld. Kč	13,3	-22,6	-36,3	-111,9	
BÚ/HDP	%	.	.	-2,5	-6,6	-4,6

Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ, vlastní výpočty

4.2.3. Zpomalení hospodářského vývoje 1997 -1999

Tabulka 4: Makroekonomický vývoj 1996 - 1999

Ukazatel		1996	1997	1998	1999	1997/1999
HDP	%, r/r, reálně	4,0	-0,7	-0,8	1,3	-0,1
Výdaje na konečnou spotřebu	%, r/r, reálně	5,7	2,4	-1,0	3,0	1,5
Spotřeba domácností	%, r/r, reálně	8,4	2,2	-0,8	2,8	1,4
Výdaje na tvorbu hrubého kapitálu	%, r/r, reálně	11,6	-8,4	-2,1	-3,5	-4,7
Tvorba hrubého fix. kapitálu	%, r/r, reálně	9,9	-5,7	-0,9	-3,3	-3,3
Vývoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	5,5	8,4	10,4	5,4	8,1
Dovoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	12,1	6,9	8,3	4,9	6,7
Domácí realizovaná poptávka	%, r/r, reálně	7,0	-0,1	-1,0	1,2	0,0
Průmysl	%, r/r, reálně	.	6,1	0,6	-0,7	2,0
Stavebnictví	%, r/r, reálně	.	-0,3	-11,5	-8,5	-6,8
Služby	%, r/r, reálně	.	-1,7	-5,7	2,3	-1,7
Zemědělství	%, r/r, reálně	.	0,7	-1,8	1,9	0,3
Míra registr. nezaměstnanosti	%, průměr	3,08	4,28	6,04	8,54	6,3
Míra inflace	%, r/r, průměr	8,8	8,5	10,7	2,1	7,1
M2	%, r/r	9,1	10,8	5,4	7,7	8,0
Běžný účet platební bilance	mld. Kč	-111,9	-113,0	-40,5	-50,6	-68,0
BÚ/HDP	%	-6,6	-6,2	-2,0	-2,4	-3,6

Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ, vlastní výpočty

Zpomalení hospodářského vývoje pozorované na vývoji HDP již od roku 1996 vyvrcholilo ekonomickou recesí v letech 1997 – 1998.

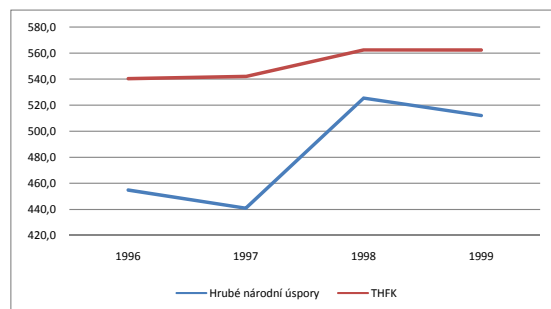
Období hospodářského poklesu je výsledkem několika faktorů: makroekonomických i mikroekonomických, krátkodobých i dlouhodobých (strukturálních), vnějších i vnitřních. Již v průběhu roku 1996 dochází ke zpomalování ekonomické aktivity, nárůstu deficitu běžného účtu platební bilance, k předstihu růstu mezd před produktivitou práce a k růstu fiskálního deficitu. Recese byla také odezvou na pomalé a

nedostatečně řešené institucionální reformy, privatizaci a restrukturalizaci. (Národní rozvojový plán ČR, 2001)

Vzrůstající počet ztrátových úvěrů ohrožujících likviditu bank vedl k prosazení konsolidace bankovního sektoru. Základem konsolidace bylo vyvedení nesplacených pohledávek mimo finanční bilance obchodních bank a následný prodej bank zahraničním investorům. Restriktivní měnová politika Centrální banky měla za úkol eliminovat vnější nerovnováhu a prosadit dezinflační proces. Takovýto postup vyústil ve vnitřní nerovnováhu, především v nárůst záporné produkční mezery. (Czesaný, 2006).

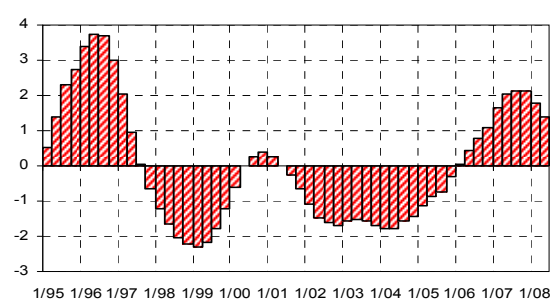
Během této hospodářské recese dochází ke zvětšení mezery mezi vyšší domácí realizovanou poptávkou a nižší domácí efektivní nabídkou, míra hrubých národních úspor se snížila a výdaje na tvorbu hrubého kapitálu byly oproti předchozím létům z větší části financovány z vnějších zdrojů. (Zdroje HDP a jejich užití..., 2006)

Graf 2: Hrubé národní úspory a THFK v b. c.



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 3: Produkční mezera v % potenciál. produktu



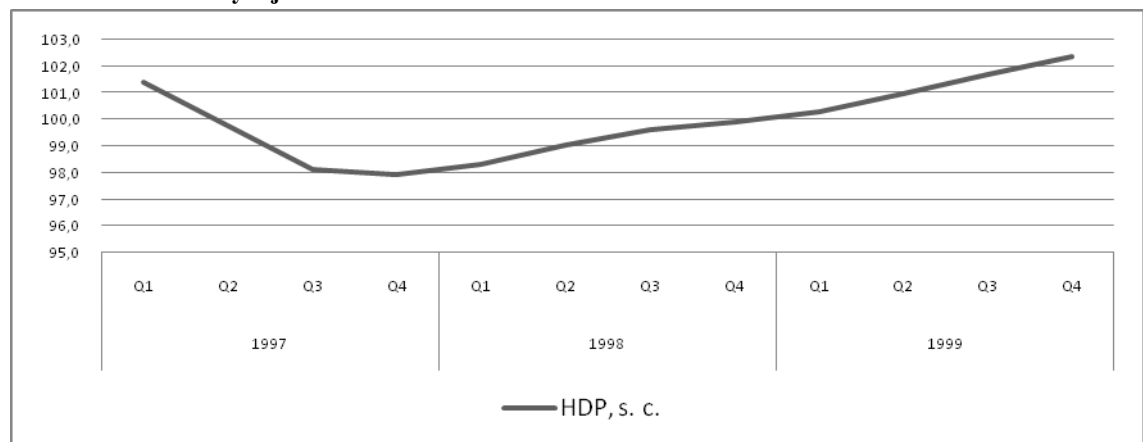
Pramen: Makroekonomická predikce MF ČR, 2009

Na straně poptávky dochází k největšímu poklesu u tvorby hrubého fixního kapitálu (průměrně o 4,7 % ročně). Nabídková strana zaznamenala největší poklesy ve stavebnictví (průměrně o 6,8 %), mírnější zpomalení je zaznamenáno i u sektoru služeb (v průměru o 1,7 %). Ke zpomalení ekonomiky nepřispěly ani povodně v roce 1997, jejichž škoda musela být nahrazena.

Významný prvek v transformačním procesu sehrály přímé zahraniční investice (PZI). Na počátku ekonomické přeměny byl příliv PZI poměrně slabý, ale v dubnu 1998 vláda zavedla investiční pobídky a došlo k prodeji velkých státních bank do rukou strategických zahraničních partnerů. Příliv PZI v roce 1998 činil cca 120 mld. Kč a v roce 1999 cca 318,8 mld. Kč. Více jak polovina PZI připadla sektoru služeb, zejména bankovníctví, a další největší příliv PZI byl do zpracovatelského průmyslu, zejména strojírenství – automobilový průmysl. (Zamrazíková, 2007)

Po zpomalení hospodářského vývoje dochází v roce 1999 ke zvýšení ekonomické aktivity. HDP meziročně zvyšuje o 1,3 %, velký vliv na tento růst mají výdaje na konečnou spotřebu (meziročně zvyšují o 3 %).

Graf 4: Čtvrtletní vývoj HDP 1997 -1999

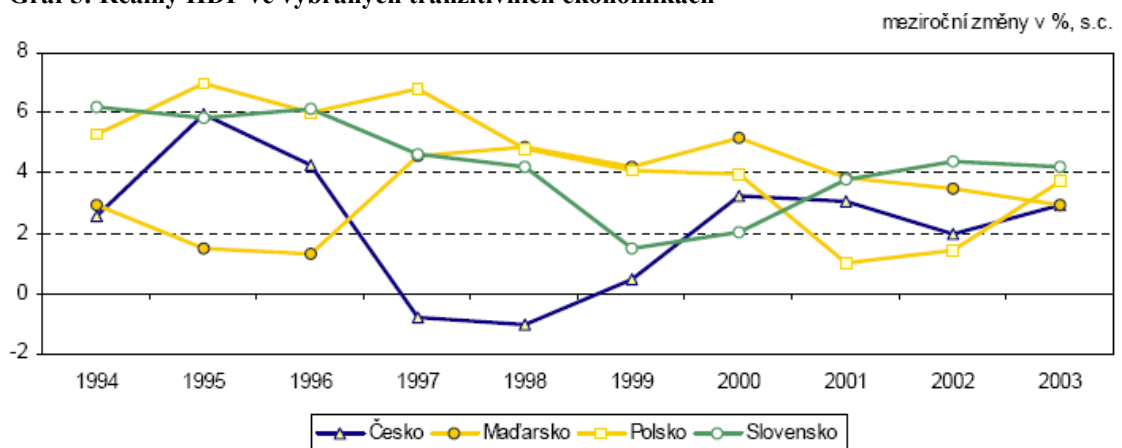


Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

4.2.4. Porovnání hospodářského vývoje v tranzitivních ekonomikách

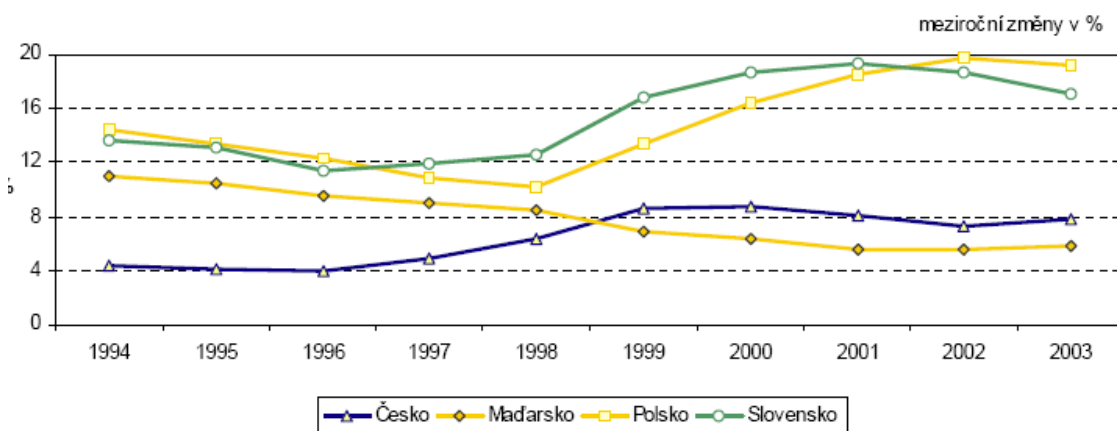
Hospodářský vývoj na počátku ekonomických reforem probíhal v tranzitivních zemích velmi podobně. Každá země prošla počáteční transformační recesí, aby mohl být nastartován následný ekonomický růst. Ekonomický růst byl doprovázen obnovením domácí poptávky a investiční aktivity. Vývoj české ekonomiky se ovšem odlišil od vývoje ostatních tranzitivních ekonomik hospodářskou recesí v letech 1997 – 1998. V ostatních transformujících se zemích pokračoval hospodářský růst. Naproti tomu se České republice dařilo udržet nízkou míru inflace a nezaměstnanosti. Hlavní úlohu při udržení nízké míry inflace byla restriktivní hospodářská politika zaměřená právě na inflační cílování a fixní měnový kurz udržovaný do května 1997.

Graf 5: Reálný HDP ve vybraných tranzitivních ekonomikách



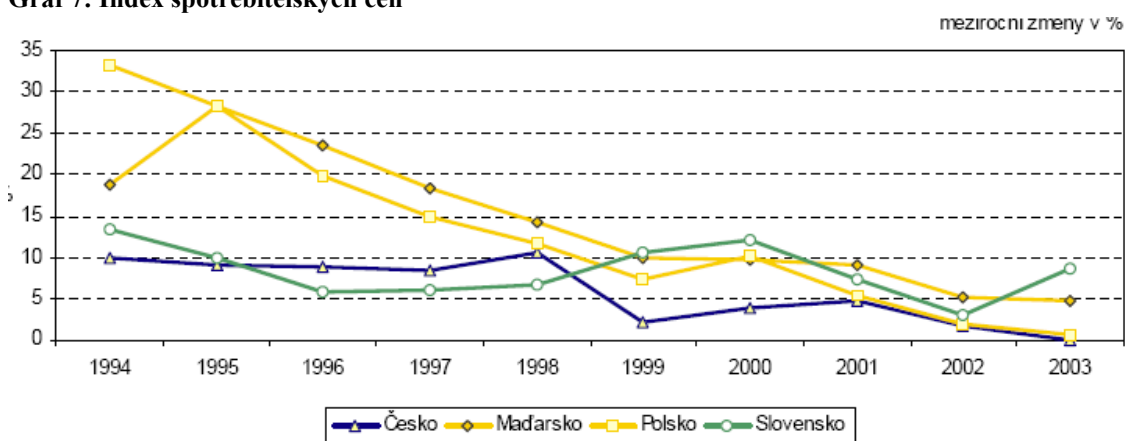
Pramen: Specifika hospodářského cyklu ve vybraných tranzitivních ekonomikách, 2004

Graf 6: Standardizovaná míra nezaměstnanosti



Pramen: Specifika hospodářského cyklu ve vybraných tranzitivních ekonomikách, 2004

Graf 7: Index spotřebitelských cen



Pramen: Specifika hospodářského cyklu ve vybraných tranzitivních ekonomikách, 2004

4.3. Hospodářský vývoj od roku 2000

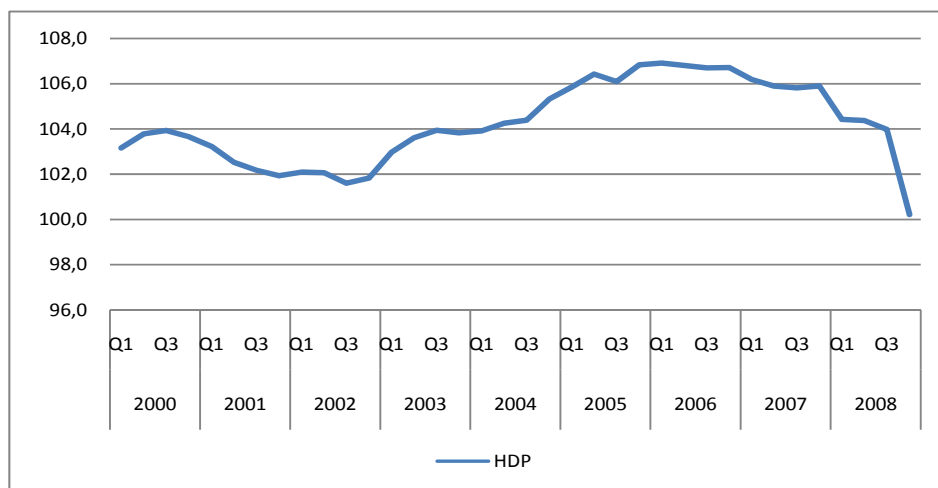
Tabulka 5: Makroekonomický vývoj v letech 2000 - 2007

Ukazatel		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Průměr
HDP	%, r/r, reálně	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,0	4,4
Spotřeba domácností	%, r/r, reálně	1,3	2,3	2,2	6,0	2,9	2,5	5,4	5,2	3,5
Tvorba hrubého fixního kapitálu	%, r/r, reálně	5,1	6,6	5,1	0,4	3,9	1,8	6,5	6,7	4,5
Vývoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	16,5	11,2	2,1	7,2	20,7	11,6	15,8	14,9	12,4
Dovoz zboží a služeb	%, r/r, reálně	16,3	12,8	5,0	8,0	17,9	5,0	14,2	14,2	11,6
Průmysl	%, r/r, reálně	7,7	6,0	2,7	5,8	9,9	8,1	11,6	10,8	7,8
Stavebnictví	%, r/r, reálně	0,6	6,8	-3,5	11,2	4,5	3,7	13,8	4,1	5,0
Služby	%, r/r, reálně	5,7	4,4	0,9	4,7	3,2	3,0	5,0	7,0	4,2
Zemědělství	%, r/r, reálně	-3,0	-1,6	2,5	-5,5	0,0	8,0	-3,7	-6,6	-1,3
Míra nezaměstnanosti	%, průměr	9,02	8,54	9,15	9,90	9,19	8,97	8,13	6,62	8,7
Míra inflace	%, r/r, průměr	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	2,6
Reálný efektivní kurz	%, r/r	1,4	5,5	9,6	-2,2	3,2	4,8	2,4	2,6	3,4

Ukazatel		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Průměr
M2	%, r/r	5,6	13,0	3,5	8,1	5,8	8,1	10,6	13,8	8,5
BÚ platební bilance	mld. Kč	-104,9	-124,5	-136,4	-160,6	-147,5	-39,8	-82,2	-62,6	
BÚ/HDP	%	-4,8	-5,3	-5,5	-6,2	-5,2	-1,3	-2,6	-1,8	-4,1

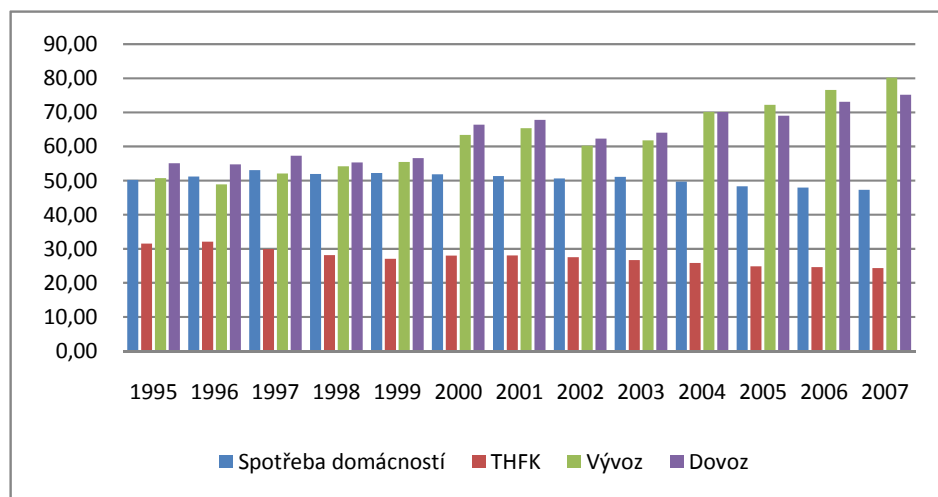
Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 8: Čtvrtletní vývoj HDP (v s. c., čtvrtletně)



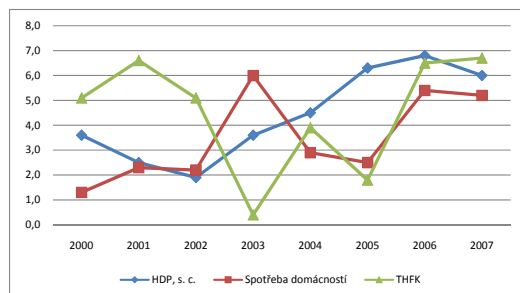
Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 9: Podíl výdajů na tvorbě HDP (v % s. c.)



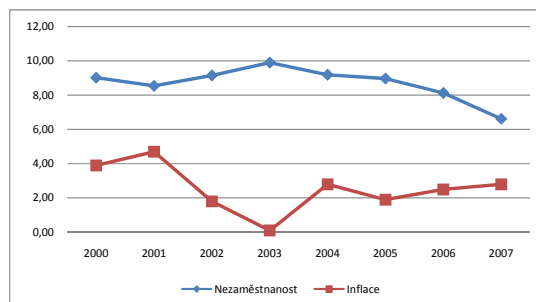
Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 10: Vývoj HDP spotřeby domácností a investic



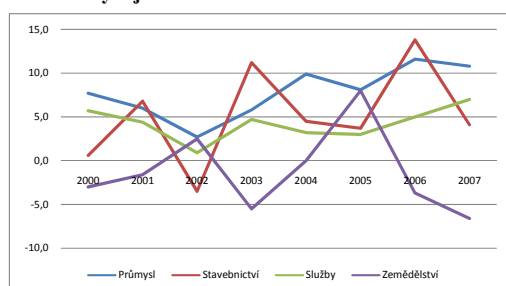
Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 12: Vývoj nezaměstnanosti a inflace



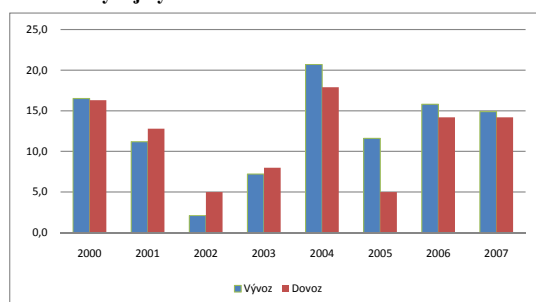
Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 11: Vývoj tržeb



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 13: Vývoj vývozu a dovozu zboží a služeb



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

4.3.1. Hospodářský vývoj 2000 – 2003

Hospodářský růst započatý v roce 1999 pokračuje i v dalších obdobích, i když v letech 2001 až 2002 dochází k mírnému zpomalení růstu HDP. Na opětovné oživení ekonomické aktivity působí pozitivně uvolněná fiskální i měnová politika. Naproti tomu v Evropské unii dochází k sestupné fázi hospodářského cyklu, což se projeví v počátečním propadu zahraničního obchodu. Mírné zpomalení hospodářského vývoje v roce 2002 bylo také ovlivněno rozsáhlými povodněmi, které svými následky předčily povodně z roku 1997.

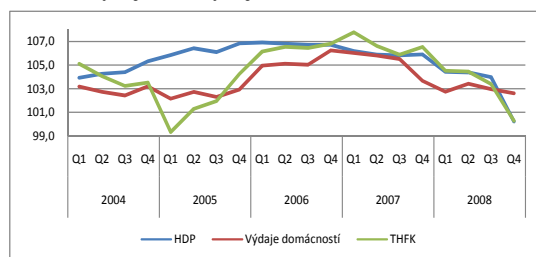
Na poptávkové straně má nejvyšší tempo růstu tvorba hrubého fixního kapitálu, ale v roce 2003 dochází ke zpomalení růstu investic a na poptávkovou stranu působí převážně výdaje na konečnou spotřebu, zejména spotřebu domácností. Vzhledem k příznivému vývoji směnných relací se předstih domácí poptávky před domácí nabídkou neprojevil zhoršením obchodní bilance (Spěváček, Vintrová, Zamrazilová, Hájek, Žďárek, 2008).

Nabídková strana ekonomiky se vyznačovala odlišným vývojem mezi podniky pod zahraniční kontrolou a segmentem malých a středních podniků. Podniky pod zahraniční kontrolou měly rychlejší růst výkonnosti i vývozu, jejich podíly na celkových tržbách se zvyšovaly a rentabilita vlastního jmění těchto podniků byla dvojnásobná. (Czesaný, 2006)

4.3.2. Hospodářský růst po vstupu do Evropské unie

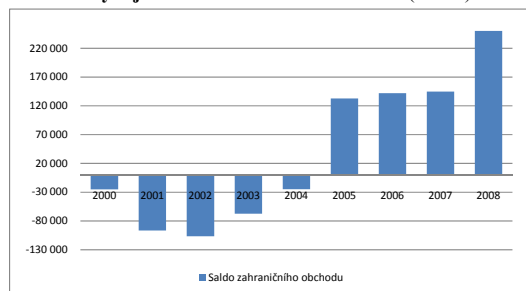
Hospodářský vývoj je od roku 2004 ovlivněn vstupem České republiky do Evropské unie (od 1. 5. 2004). A zdá se, že tento krok byl pro Českou republiku pozitivní. Průměrné roční tempo růstu HDP v letech 2004 až 2007 činilo 5,9 %.

Graf 14: Vývoj HDP, výdajů domácností a THFK



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 15: Vývoj salda zahraničního obchodu (v s. c.)



ramen: vytvořenou autorkou na základě dat z ČSÚ

V roce 2005 došlo po mnoha letech k převisu domácí efektivní nabídky nad domácí realizovanou poptávkou v běžných cenách. Také počínaje tímto rokem hodnota vývozu zboží a služeb převýšila hodnotu dovozu zboží a služeb a bilance čistého vývozu se dostala do kladných čísel.

V makroekonomickém vývoji od roku 1995 je patrný klesající podíl investic a spotřeby domácností a naopak rostoucí podíl čistého vývozu. V roce 2007 až 83,1 % hodnoty HDP ve stálých cenách tvořil vývoz zboží a služeb, což ukazuje na otevřenost české ekonomiky. Tento velký podíl otevřenosti ekonomiky České republiky působí negativně v současné celosvětové finanční krizi.

V roce 2006 se zvýšila míra financování tvorby hrubého kapitálu z vnějších zdrojů. Domácí nabídka i nadále převyšovala domácí realizovanou poptávku, ale vliv domácí nabídky oslabil.

V průběhu roku 2007 dochází ke zpomalování růstu a ekonomika České republiky přechází do fáze kontrakce, která je ve druhém pololetí roku 2008 umocněna dopadem globální finanční krize.

Hospodářský růst v roce 2007 byl na poptávkové straně tažen spotřebou domácností a tvorbou hrubého kapitálu. Došlo však ke snižování hrubých úspor domácností a navýšení spotřebitelských úvěrů. Na nabídkové straně ekonomiky zvyšoval svůj podíl na hrubé přidané hodnotě sekundární sektor (průmysl a stavebnictví) na úkor sektoru služeb a zemědělství. Rostoucí míra inflace byla ovlivněna rostoucími cenami surovin, roby a potravin na světových trzích.

4.3.3. Rok 2008 a světová finanční krize

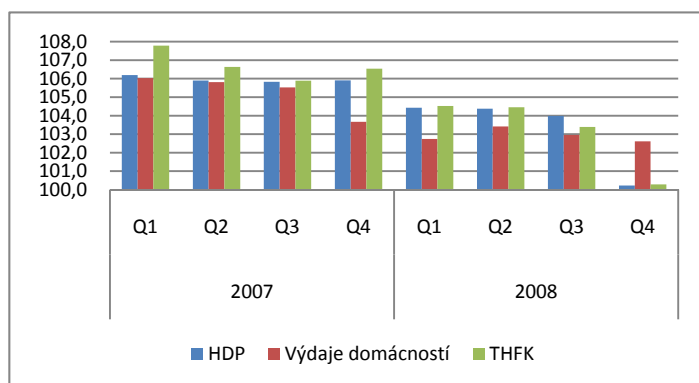
Na konci roku 2006 začala v USA hypoteční krize. Ztráty nesplacených úvěrů dosáhly v roce 2007 rekordních hodnot a vedly k propadům akciových trhů, což způsobilo nestabilitu i na světových trzích.

Finanční krize začala dopadat na evropské státy v průběhu roku 2008. Českou republiku zasáhla tato krize v srpnu 2008, kdy vývoj ekonomiky již procházel konjunkturální fází hospodářského cyklu. Světová finanční krize tak ještě více prohloubila zpomalení ekonomického růstu.

V prvních dvou čtvrtletích roku 2008 došlo k meziročnímu růstu HDP ve stálých cenách okolo 4 %, ve čtvrtém čtvrtletí pouze o 0,3 %. V prvních třech čtvrtletích byl hnací silou české ekonomiky zahraniční obchod, který se ovšem na konci roku výrazně propadl, a mírný hospodářský růst byl tažen spotřebou domácností. Tvorba hrubého fixního kapitálu byla pozitivně ovlivněna nákupem strojů a negativně působil na investice klesající trend výstavby.

Celkový vývoj roku 2008 byl velice proměnlivý a docházelo k mimořádným výkyvům.

Graf 16: Čtvrtletní vývoj HDP, výdajů domácností a THFK



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

4.4. Konjunkturální průzkum

Analýza hospodářského vývoje pomocí kvantitativní statistiky (národní účty, odvětvová a průřezová data) je jednou z možností jak sledovat průběh hospodářského cyklu. Dalším způsobem jak monitorovat hospodářský cyklus je sestava kvalitativních ukazatelů získaných pomocí konjunkturálního průzkumu a sestavení kompozitních indikátorů.

Konjunkturální (konjunkturální) průzkumy provádí Český statistický úřad. Jedná se o dotazníkové šetření, kdy vybrané subjekty (podnikatelé, spotřebitelé) jsou tázáni na svá očekávání do budoucna. Snahou konjunkturálních průzkumů je postihnout očekávaný vývoj v blízké budoucnosti.

ČSÚ vypočítává tyto indikátory (Konjunkturální průzkumy, březen 2009):

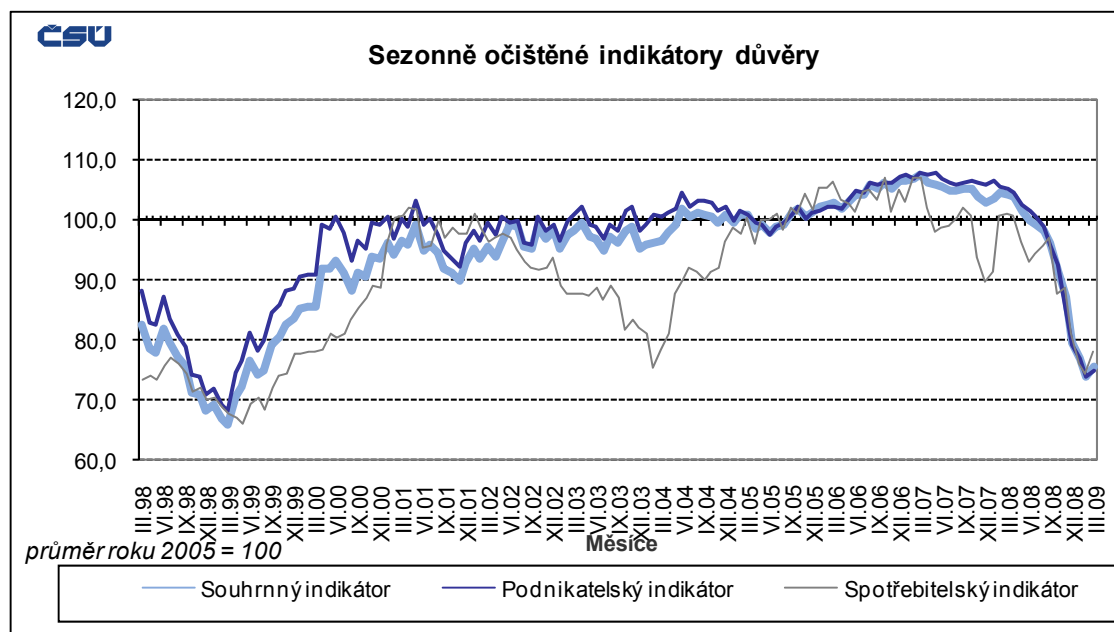
- **souhrnný podnikatelský indikátor důvěry** sestavený jako vážený průměr sezónně očištěných indikátory důvěry v průmyslu (40 %), stavebnictví (5 %), obchodě (5 %) a ve vybraných odvětvích služeb;
- **indikátor důvěry spotřebitelů**, pro tento ukazatel zjišťuje agentura GfK Praha čtyři ukazatele (očekávaná finanční situace spotřebitele, očekávaná celková ekonomická situace, očekávaná celková nezaměstnanost (s opačným znaménkem) a očekávané úspory spotřebitele v příštích 12 měsících);
- **souhrnný indikátor důvěry (Indikátor ekonomického sentimentu)**, který je sestaven jako vážený průměr sezónně očištěných indikátorů důvěry v průmyslu (40 %), stavebnictví (5 %), obchodě (5 %), ve vybraných odvětvích služeb (30 %) a indikátoru spotřebitelské důvěry (20 %).

Tabulka 6: Indikátory důvěry - bazické indexy

Ukazatel	2008											2009		
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	
Průměr roku 2005 = 100														
Sezónně očištěné indikátory důvěry za:														
průmysl	105,8	105,1	103,3	101,7	100,2	97,3	91,7	84,2	79,1	66,9	65,4	62,6	65,1	
stavebnictví	109,6	108,0	108,0	109,0	107,5	106,4	105,9	102,2	103,3	94,9	93,8	84,9	82,8	
obchod	103,7	103,9	102,5	100,9	100,4	100,1	99,0	97,1	94,4	90,8	87,0	87,6	89,2	
služby	103,6	103,3	101,1	100,4	99,7	99,5	98,7	98,9	91,6	88,5	85,3	81,9	81,7	
podnikatele celkem	104,9	104,4	102,5	101,4	100,3	98,9	95,9	92,3	84,9	79,2	76,9	73,7	74,7	
spotřebitele	101,0	100,5	96,4	93,1	94,1	95,6	96,9	87,4	88,5	80,8	75,9	74,2	77,9	
souhrnný indikátor	104,2	103,7	101,5	100,0	99,3	98,3	96,1	91,5	87,1	79,5	76,7	73,8	75,3	

Pramen: Konjunkturální průzkumy, březen 2009

Graf 17: Konjunkturální průzkum - indikátory důvěry



Pramen: Konjunkturální průzkumy, březen 2009

Z nejnovějších údajů konjunkturálního průzkumu je patrné, že v meziměsíčním srovnání jsou pozitivní očekávání v průmyslu a obchodě. Ke snížení salda indikátorů důvěry došlo ve stavebnictví a ve službách. Souhrnný podnikatelský indikátor důvěry se meziměsíčně zvýšil o 1 % bod. Oproti únoru se také zvýšil indikátor důvěry spotřebitelů (o 3,7 %) a souhrnný indikátor důvěry (o 1,5 %). V meziročním srovnání jsou však všechny indikátory výrazně nižší, což je důsledek světové finanční krize.

4.5. Kompozitní indikátory a prognóza ekonomického vývoje v ČR

V současné době se zvyšuje zájem o prognózu ekonomického vývoje. Přestože v hospodářském světě dochází často k neočekávaným nabídkovým a poptávkovým šokům, mnoho analytických pracovišť se snaží najít mechanismus pro odhad krátkodobého vývoje základních ekonomických ukazatelů.

V České republice je oblast analyzování a prognózování ekonomického vývoje poměrně mladou záležitostí. Důvodem byla čtyřicetiletá vláda centrálního plánování. Problém ekonomických analýz a prognóz je v ČR stále ztížen relativně krátkými časovými řadami hospodářských ukazatelů. Zvláště desetileté období transformace bylo typické řadou šoků, které nebylo možno předvídat (restrukturalizace, devalvace měny, liberalizace cen, apod.).

Důležitou součástí makroekonomických výhledů je sestavení tzv. **kompozitních indexů** (indikátorů). Cílem kompozitních indexů je pomocí souhrnu několika indikátorů signalizovat změny v dosavadním vývoji ekonomiky, stanovit velikost a směr vychýlení a odhadnout bod obratu. Konstrukce kompozitních indexů prochází několika základními etapami.

První etapou je výběr vhodné referenční řady. Referenční časová řada je časová řada hlavního makroekonomického ukazatele, na který se kompozitní index vztahuje a o který máme prvotní zájem. Nejčastější ukazatele referenční časové řady jsou hrubý domácí produkt, index průmyslové produkce nebo komplexní ukazatel.

Druhým bodem konstrukce indexů je výběr vhodných vstupních indikátorů. Nejčastěji se používají časové řady předstihových ukazatelů, které prošly stadiem určitého testování stálosti existence signální funkce ukazatele. Důležitým pravidlem výběru vhodných předstihových ukazatelů je, aby vybraná časová řada byla ve zřejmém logickém a ekonomickém vztahu k makroekonomickému vývoji dané země (Hospodářské barometry – teorie a praxe).

Třetí etapou je samotná konstrukce kompozitního indexů. V této fázi je nutné sjednotit periodicitu řad, vyhladit případné nepravidelnosti, normalizovat amplitudy a zvolit váhový poměr jednotlivých vstupních.

Příkladem pro sestavení kompozitních indexů může být i „ad-hoc“ analýza ČSÚ *Monitorování a analýza hospodářského cyklu* (Monitorování a analýza hospodářského cyklu, 2006). Studie je založená na růstovém pojetí hospodářských cyklů a pro získání trendové složky používá filtr Christiana a Fitzgeralda (CF). Nejprve jsou sestaveny kompozitní indikátory pro jednotlivé složky HDP (individuální indikátory složek HDP) a ty jsou následně agregovány do kompozitního indikátoru HDP. Jako referenční časová řada je pro Českou republiku zvolen hrubý domácí produkt. Individuální indikátor složek HDP využívá shodné míry vah pro jednotlivé ukazatele a před seskupením časových řad upravuje tyto řady o jejich směrodatné odchylky.

Tabulka 7: Struktura individuálních indikátorů složek HDP

Referenční řada	Komponentní řada	Předstih (v kvartálech)*	Referenční řada	Komponentní řada	Předstih (v kvartálech)
Spotřeba domácností	Indikátor spotřebitelské důvěry	0 (měsíčně)	Tvorba hrubého fixního kapitálu	Indikátor podnikatelské důvěry	2 (měsíčně)
	Kompozitní spotřebitelský Indikátor (i)	0 (měsíčně)		Kompozitní ekonomický indikátor	2 (měsíčně)
	Spotřebitelské úvěry	2 (měsíčně)		Ceny bydlení	2 (měsíčně)
	Míra nezaměstnanosti (i)	3 (čtvrtletně)		Úrokové sazby (i)	6 (měsíčně)
	Index reálných mezd	1 (čtvrtletně)		CZK/USD měnový kurz	3 (měsíčně)
	Hrubé úspory	4 (čtvrtletně)		Indikátor ekonomického sentimentu – Německo	6 (měsíčně)
Vývozy	Indikátor ekonomického sentimentu – Německo	2 (měsíčně)		Indikátor ekonomického sentimentu – EU-25	6 (měsíčně)
	Indikátor ekonomického sentimentu – EU-25	2 (měsíčně)		Úvěry celkem	3 (měsíčně)
	CZK/USD měnový kurz	1 (měsíčně)		HDP	3 (čtvrtletně)
				Stavební zakázky pro nevýrobní budovy	0 (čtvrtletně)
Dovozy				Stavební zakázky pro výrobní budovy	2 (čtvrtletně)
	CZK/USD měnový kurz	1 (měsíčně)		Průmysl	PX-50
	CZK/EUR měnový kurz	3 (měsíčně)	M2 měnový agregát		0 (měsíčně)
HDP	1 (čtvrtletně)	Maloobchodní objem	0 (měsíčně)		

(i) Uvedená řada vstupuje do indikátoru v převrácené hodnotě.

* Údaj v závorce značí periodicitu dané řady.

Pramen: Monitorování a analýza hospodářského cyklu, 2006

Následně je sestaven kompozitní indikátor HDP, který už používá jiné váhové schéma pro jednotlivé indikátory.

Tabulka 8: Váhové schéma agregovaného indikátoru HDP

Individuální indikátor	Strana výdajů	Strana zdrojů	Kompozitní indikátor
Spotřeba domácností	13,0		3,25
Spotřeba vlády	0,0		0,0
Tvorba hrubého fixního kapitálu	16,0		4,0
Vývozy	37,0		9,25
Dovozy	34,0		8,5
Celkem výdajová strana	100		25,0
Průmysl		100	0,75
Služby		0,0	0,0
Stavebnictví		0,0	0,0
Celkem strana zdrojů		100	0,75
HDP			100

Pramen: Monitorování a analýza hospodářského cyklu, 2006

A seskupením údajů dvou předešlých tabulek jsou vytvořeny tři agregované indikátory.

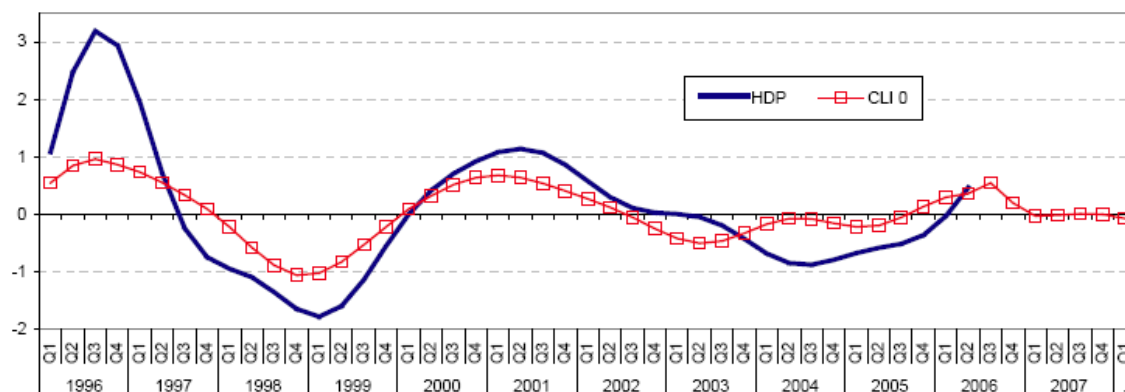
Tabulka 9: Váhy komponentních řad v agregovaném indikátoru HDP

Komponentní řady	Váhy v kompozitním indikátoru (v %)		
	CLI 0	CLI 1	CLI 2
Indikátory domácí důvěry	1,92	0,90	3,30
Indikátor spotřebitelské důvěry	0,570		
Kompozitní spotřebitelský indikátor	0,570		
Indikátor podnikatelské důvěry	0,390	0,450	1,700
Kompozitní ekonomický indikátor	0,390	0,450	1,700
Domácí ekonomická situace	5,30	6,15	11,50
HDP	3,200	3,285	1,700
Míra nezaměstnanosti	0,570	0,805	4,050
Index reálných mezd	0,570	0,805	
Hrubé úspory	0,570	0,805	4,050
Ceny bydlení	0,390	0,450	1,700
Finanční proměnné	26,35	1,705	7,44
Spotřebitelské úvěry	0,570	0,805	4,050
Úvěry celkem	0,390	0,450	1,700
Úrokové sazby	0,390	0,450	1,700
M2 měnový agregát	25,000		
Mezinárodní proměnné	15,65	15,87	76,06
Indikátor ekonomického sentimentu – Německo	3,470	3,535	20,180
Indikátor ekonomického sentimentu – EU-25	3,470	3,535	20,180
CZK/USD měnový kurz	5,950	5,950	1,700
CZK/EUR měnový kurz	2,850	2,850	34,00
Ostatní proměnné	50,78	75,375	1,70
Stavební zakázky pro nevýrobní budovy	0,390		
Stavební zakázky pro výrobní budovy	0,390	0,375	1,700
PX-50	25,000	75,000	
Maloobchodní objem	25,000		
Celkem	100	100	100

Pramen: (Monitorování a analýza hospodářského cyklu, 2006)

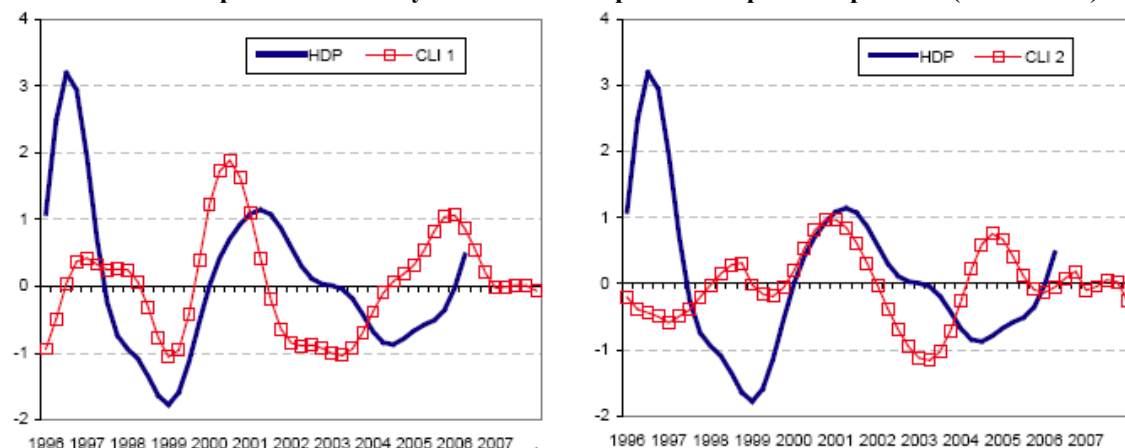
Výsledky studie ukazuje následující soubor grafů (kompozitní indikátor je upraven o predikci bodů obratu):

Graf 18: Kompozitní indikátor CLI 0 upravený o optimální předstih (v % trendu)



Pramen: Monitorování a analýza hospodářského cyklu, 2006

Graf 19 a 20: Kompozitní indikátory CLI 1 a CLI 2 upravené o optimální předstih (v % trendu)



Pramen: Monitorování a analýza hospodářského cyklu, 2006

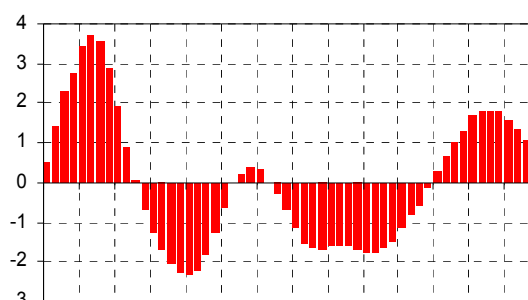
Grafické výsledky naznačují, že kompozitní indikátory signalizují pro nadcházející období pokles tempa růstu. CLI 0 lze považovat za konzistentní do druhého čtvrtletí odhadu včetně, indikátory CLI 1 a CLI 2 poskytují velmi hrubé odhady. Ve skutečnosti došlo k poklesu tempa růstu ve druhé polovině roku 2007.

V České republice jsou nejznámějšími analyticko-prognostickými centry Český statistický úřad, Ministerstvo financí ČR, Česká národní banka a další pracoviště (např. bankovní instituce, Liberální institut, atd.).

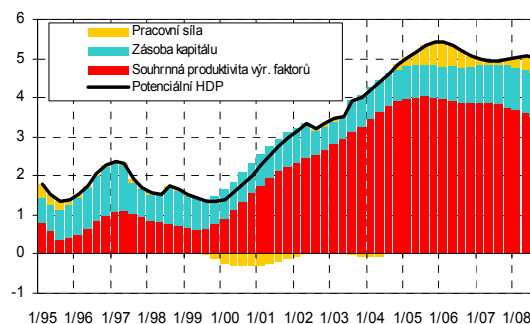
Mezi nejvýznamnější prognostické studie se řadí **Makroekonomická predikce vydávaná Ministerstvem financí ČR** (Makroekonomická predikce MF ČR, leden 2009). Tato studie je podkladem při sestavování státního rozpočtu a má čtyři základní části: východiska predikce, ekonomický cyklus, predikci vývoje makroekonomických indikátorů a monitoring predikcí ostatních institucí.

- A. Při hodnocení a odhadu vývoje ve světě poukazuje na probíhající světovou krizi a na velkou míru rozptýlu možného budoucího vývoje. Vychází z předpokladu, že na finančních trzích už nedojde k dalším výrazným negativním událostem a prohlubování finanční krize. Přesto očekává přetrvání problémů reálné ekonomiky ve světě až do roku 2010.
- B. V části Ekonomický cyklus je vypočítán potenciální produkt na základě výpočtu Cobb-Douglasovy produkční funkce a vypočítána produkční mezera. Studie odhaduje snížení produkční mezery a v roce 2009 bude zřejmě reálný produkt pod hranicí potenciálního. Zmenšující se produkční mezera se projevuje snížením počtu volných pracovních míst (a nárůstem nezaměstnanosti), využití výrobních kapacit v průmyslu a inflačních tlaků.

Graf 21: Vývoj produkční mezery (v % potenciálního produktu) Graf 22: Tempo růstu potenciálního produktu



1/95/1/96/1/97/1/98/1/99/0/01/0/11/0/21/0/31/0/41/0/51/0/61/0/71/0/8



1/95 1/96 1/97 1/98 1/99 1/00 1/01 1/02 1/03 1/04 1/05 1/06 1/07 1/08

Pramen: Makroekonomická predikce MF ČR, 2009

Pramen: Makroekonomická predikce MF ČR, 2009

Tabulka 10: Produkční mezera a potenciální produkt

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
		<i>Odhad</i>									
Produkční mezera	%	-1,9	0,0	-0,2	-1,5	-1,6	-1,7	-0,7	0,8	1,8	0,9
Potenciální produkt	růst v %	1,4	1,7	2,6	3,3	3,7	4,5	5,2	5,2	5,0	5,0
Příspěvky:											
Souhrnná produktivita výr. faktorů	<i>p.b.</i>	0,7	1,2	2,0	2,5	3,0	3,7	4,0	3,9	3,8	3,6
Zásoba kapitálu	<i>p.b.</i>	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0	1,1
Míra participace	<i>p.b.</i>	-0,2	-0,5	-0,4	-0,1	-0,2	-0,2	0,2	0,2	-0,2	0,0
Demografie ¹⁾	<i>p.b.</i>	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4

Pramen: Makroekonomická predikce MF ČR, 2009

- C. V části věnované predikci odhaduje MF ČR zpomalení růstu HDP v roce 2009 k 1,4 % a očekává odeznívání krizových jevů v polovině roku 2010. Vývoj

hlavních makroekonomických indikátorů české ekonomiky a jejich predikce sestavilo MF ČR do následující tabulky:

Tabulka 11: Hlavní makroekonomické indikátory a jejich predikce

		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010		2008	2009
		Aktuální predikce								Minulá predikce	
Hrubý domácí produkt	<i>růst v %, s.c.</i>	4,5	6,3	6,8	6,0	4,0	1,4	2,1		4,4	3,7
Spotřeba domácností	<i>růst v %, s.c.</i>	2,9	2,5	5,4	5,3	2,9	3,2	3,0		3,3	3,9
Spotřeba vlády	<i>růst v %, s.c.</i>	-3,5	2,9	-0,7	0,4	1,5	0,5	0,0		1,1	0,5
Tvorba hrubého fixního kapitálu	<i>růst v %, s.c.</i>	3,9	1,8	6,5	6,7	4,5	-0,2	2,0		5,1	4,5
Příspěvek ZO k růstu HDP	<i>p.b., s.c.</i>	1,3	4,6	1,6	1,0	2,9	-0,7	0,2		2,2	0,4
Deflátor HDP	<i>růst v %</i>	4,5	-0,3	0,9	3,6	1,3	1,8	1,8		2,4	2,1
Průměrná míra inflace	<i>%</i>	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3	1,3	2,1		6,4	2,9
Zaměstnanost (VŠPS)	<i>růst v %</i>	-0,6	1,2	1,3	1,9	1,5	-0,3	-0,8		1,6	0,7
Míra nezaměstnanosti (VŠPS)	<i>průměr v %</i>	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	5,2	5,9		4,4	4,5
Objem mezd a platů (dom.koncept)	<i>růst v %, b.c.</i>	6,3	6,9	8,0	9,3	8,1	4,2	5,3		9,5	8,3
Podíl BÚ na HDP	<i>%</i>	-5,2	-1,3	-2,6	-1,8	-2,8	-1,8	-1,7		-2,5	-2,3
<i>Předpoklady:</i>											
Směnný kurz CZK/EUR		31,9	29,8	28,3	27,8	25,0	25,6	24,7		24,9	24,7
Dlouhodobé úrokové sazby	<i>% p.a.</i>	4,8	3,5	3,8	4,3	4,6	3,8	3,8		4,7	4,4
Ropa Brent	<i>USD/barel</i>	38	54	65	73	98	55	69		113	120
HDP eurozóny (EA12)	<i>růst v %, s.c.</i>	2,1	1,7	2,9	2,6	0,9	-1,0	-0,7		1,3	0,7

Pramen: Makroekonomická predikce MF ČR, 2009

D. Ve čtvrté části je uvedeno společné vyhodnocení 26. Kolokvia⁴ pořádaného 24. listopadu 2008. Výsledná konsensuální předpověď je uvedena v následující tabulce:

Tabulka 12: Predikce hlavních makroekonomických ukazatelů

		2009				2010			
		listopad 2008			leden 2009	listopad 2008			leden 2009
		<i>min.</i>	<i>max.</i>	<i>konsenzus</i>	<i>predikce MF</i>	<i>min.</i>	<i>max.</i>	<i>konsenzus</i>	<i>predikce MF</i>
Hrubý domácí produkt	<i>růst v %, s.c.</i>	2,0	4,5	3,0	1,4	2,9	4,4	3,6	2,1
Spotřeba domácností	<i>růst v %, s.c.</i>	2,0	4,1	3,1	3,2	3,0	4,2	3,7	3,0
Spotřeba vlády	<i>růst v %, s.c.</i>	0,0	1,5	0,7	0,5	0,0	2,0	0,8	0,0
Tvorba fixního kapitálu	<i>růst v %, s.c.</i>	1,0	4,5	2,6	-0,2	3,5	6,2	4,7	2,0
Deflátor HDP	<i>růst v %, s.c.</i>	1,6	4,1	2,5	1,8	0,7	3,3	2,2	1,8
Průměrná míra inflace	<i>%</i>	2,0	6,1	2,8	1,3	2,1	3,0	2,4	2,1
Zaměstnanost	<i>růst v %</i>	-1,8	1,0	0,1	-0,3	-1,5	0,4	-0,3	-0,8
Míra nezaměstnanosti VŠPS	<i>%</i>	4,5	6,3	5,2	5,2	4,8	7,0	5,6	5,9
Podíl BÚ na HDP	<i>%</i>	-4,7	0,0	-2,5	-1,8	-4,0	0,5	-1,8	-1,7
Měnový kurz CZK / EUR		24,0	25,9	25,0	25,6	24,2	25,0	24,5	24,7
Ropa Brent	<i>USD / barel</i>	60	120	77	55	70	115	88	69

Pramen: MF ČR

Společná predikce 26. Kolokvia odráží míru poznání problémů české ekonomiky z druhé poloviny listopadu 2008, dokumentuje extrémní nejistoty a dnes má spíše historickou hodnotu.

⁴ Setkání analyticko-prognostických institucí pořádané dvakrát ročně MF ČR.

Vlivem probíhající světové krize poukazují makroekonomické prognózy ve světě i v České republice na zhoršování kvality predikcí a jejich zvýšenou nejistotu. Odhadnout hloubku i délku trvání současných globálních problémů je velice obtížné.

4.6. Souhrn vývoje hospodářských cyklů v ČR

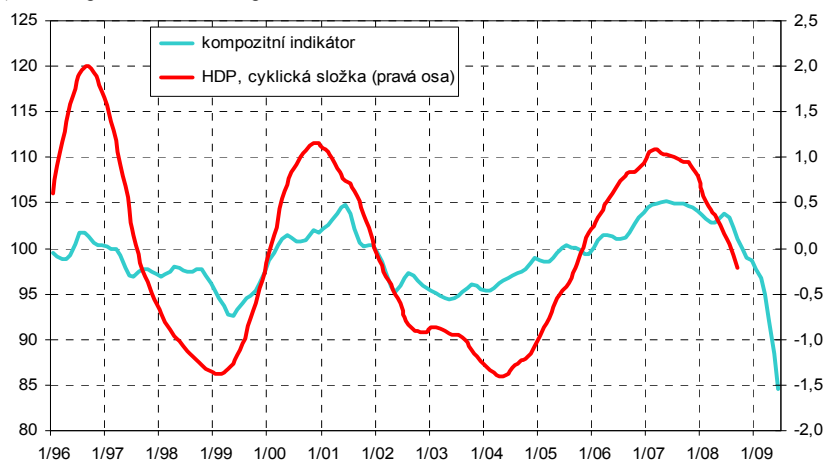
Monitorování hospodářských cyklů je v České republice poměrně novou záležitostí. Až od roku 1990, kdy ČR přešla na systém tržního hospodářství, se oficiálně sledují a analyzují výkyvy ekonomické aktivity. Toto období je bohužel krátké pro sestavování hlubších analýz hospodářského cyklu. Také transformační proces v 90. letech, není typickým jevem, který můžeme porovnávat s ostatními vyspělými ekonomikami.

Přechod české ekonomiky na tržní systém začal transformační recesí v letech 1990 – 1992 a pokračoval hospodářskou expanzí v letech 1993 – 1996. Jednalo se o velmi specifické období, kterým prošla většina tranzitivní ekonomik. Počáteční transformační propad v tomto období nebyl klasickou recesní fází, ale fází strukturálního poklesu. Následné oživení ekonomické aktivity bylo důsledkem nastartování nových tržních principů v české ekonomice.

Pokud provedeme pomocí statistických metod vyhlazení HDP (např. Hodrick-Prescottův filtr), obdržíme cyklickou složku HDP, a tak získáme přehled o vývoji hospodářských cyklů. Tento postup zobrazuje následující graf:

Graf 23: Cyklická složka HDP a kompozitní indikátor

(levá osa: průměr 200 = 100; pravá osa: v % HDP)



Pramen: Makroekonomická predikce MF ČR, 2009

Na základě dat z výše uvedeného grafu je patrné, že Česká republika prošla od roku 1996 (od tohoto roku jsou dostupné čtvrtletní hodnoty HDP) dvěma hospodářskými cykly a nachází se v sestupné fázi třetího hospodářského cyklu.

První hospodářský cyklus trval od konce roku 1996 do začátku roku 2001. Druhý cyklus začal rokem 2001 a pokračoval do roku 2007. V průběhu roku 2007 začíná sestupná fáze třetího hospodářského cyklu. Třetí sestupnou fází zasáhla světová finanční krize a prohloubila její propad.

Při sestavování výhledů do budoucna a odhadování doby trvání světové krize je však většina světových i českých studií velice opatrná. Kvalita prognóz se zhoršuje a výhledy jsou prováděny s velkou mírou rozptylu budoucího vývoje.

Obecně lze říci, že recesní a konjunkturální fáze cyklu mají v ČR relativně stejnou dobu trvání. Ve vyspělých ekonomikách se spíše setkáváme kratšími fázemi recese a delším obdobím vzestupných fází cyklu. Naproti tomu vývoj reálného HDP v ČR vykazuje dlouhá období růstu a kratší období poklesu tempa růstu.

5. ZÁVĚR

Většina ekonomických škol se zabývala otázkou hospodářských cyklů, a proto v ekonomické teorii i praxi není stanovena jednotná definice hospodářského cyklu, ani není používáno jednotného označení pro ekonomické fluktuační cykly. Vrstující zájem o empirické zkoumání ekonomických výkyvů, se odráží v tom, že moderní učebnice a publikace nejčastěji používají termín „hospodářský cyklus“. Ten definují jako výkyvy agregátní ekonomické aktivity, aproximované reálným HDP.

Hospodářský cyklus lze charakterizovat posloupností fází růstu (expanzí) a fází poklesu (recesí). Mezi těmito fázemi dochází k tzv. bodům obratu: vrchol (nejvyšší bod vzestupné fáze, přechod k sestupné fázi) a dno (nejnižší bod cyklu, přechod mezi recesí a následnou expanzí).

Nejvíce sledované a analyzované je období recese. Je to období krize, kdy ekonomika nejvíce ztrácí a většina ekonomických subjektů si pohorší. Přesto někteří ekonomové (J. A. Schumpeter) vidí v hospodářském propadu výhodu, tj. období krize je období vyčištění trhů od slabých a nevykonných firem.

Tradiční přístupy v teorii hospodářských cyklů pracují s krátkým obdobím a délku cyklu vymezují v rozmezí dvou až deseti let. Existují však i „alternativní“ přístupy, které typizují hospodářské cykly na: krátkodobé Kitchinovy cykly (s délkou trvání 3 – 5 let), střednědobé Juglarovy cykly (7 – 11 let) a dlouhodobé Kondratěvy cykly (45 – 60 let).

Příčiny hospodářských cyklů vnímají jednotlivé teoretické koncepce rozdílně. V některých případech ale lze vystopovat shodné charakteristiky příčin ekonomických výkyvů, a tak je možné teorie hospodářských cyklů utřídít do několika skupin. Např. lze rozlišit monetární a reálné teorie cyklu, teorie orientované na nabídkovou či poptávkovou stranu ekonomiky, nebo teorie hledající příčiny cyklu uvnitř či vně ekonomického systému.

V současné době je zájem soustředěn převážně na empirické zkoumání hospodářských cyklů. Ke sledování ekonomického vývoje se používá široké spektrum ukazatelů a největší pozornost je soustředěna k předstihovým indikátorům, od kterých se očekává včasné varování blízkého se obratu v hospodářském procesu. K odhadům budoucího vývoje se předstihové indikátory různě kombinují i s jinými ukazateli a sestavují se tzv. kompozitní indexy. Snahou analytických pracovišť je vyvinout takový mechanismus,

který by měl větší vypovídací a předpovědní schopnosti a snížil by riziko falešných signálů.

Analýza ve druhé části práce ukázala, že česká ekonomika prošla od roku 1990 několika fázemi hospodářského cyklu.

Na začátku transformačních procesů byla česká ekonomika součástí České a Slovenské Federativní Republiky. K rozdělení na dva samostatné státy (Českou republiku a Slovenskou republiku) došlo k 1. 1. 1993.

Transformační proces nastartovaný v roce 1990 byl pro Českou republiku velkou změnou a také velkou výzvou. Začátek transformačního období je spojen s hlubokým propadem, který byl způsoben politicko-ekonomickými změnami. Česká republika procházela přeměnou z centrálně plánovaného systému na systém tržní. Vyvrcholením transformačního procesu bylo přijetí České republiky do Evropské unie v květnu 2004.

Přeměna ekonomického systému začala hlubokým hospodářským propadem. Po tříleté transformační recesi (1990 – 1992) následovalo období ekonomického konjunktury a Česká republika se snažila začlenit mezi vyspělé tržní ekonomiky.

Některé transformační kroky však nebyly dotaženy do konce, což se projevilo recesí v letech 1997 až 1998. Přes tento druhý ekonomický propad v 90. letech se ČR dařilo udržet nízkou míru inflace a nezaměstnanosti po celé transformační období.

Po krátkodobém hospodářském propadu se opět nastartoval dlouholetý proces růstu. Velký podíl na období dlouholetého růstu měl příliv přímých zahraničních investic a rozvoj průmyslové výroby (zejména automobilový průmysl). V roce 2005 došlo po mnoha letech k převisu domácí efektivní nabídky nad domácí realizovanou poptávkou v běžných cenách a bilance čistého vývozu se dostala do kladných čísel. Česká republika se stala otevřenou ekonomikou, v roce 2007 činil podíl vývozu zboží a služeb na HDP ve stálých cenách až 83,1 %, nejvíce vývozu směřovalo do sousedního Německa. Hospodářský cyklus Německa se významně odráží na vývoji hospodářského cyklu v České republice.

Česká republika se začlenila mezi vyspělé evropské státy a v porovnání HDP na obyvatele podle standardu kupní síly v EU 27 dosáhla v roce 2007 hodnoty 80,2% (přibližně 17. místo).

Ve druhé polovině roku 2007 dochází ke zpomalování hospodářského růstu v ČR a v srpnu 2008 zasáhne českou ekonomiku světová krize. Odhady budoucího vývoje jsou nejisté a kvalita předpovědi je malá. Většina prognóz očekává přetrvávání ekonomického poklesu po celý rok 2009 a nastartování hospodářství předvídá až v roce 2010.

Celosvětová krize opět ukázala, že hospodářské cykly jsou součástí každé ekonomiky. Současný globálně propojený svět tyto hospodářské výkyvy velice rychle přelévá z jedné ekonomiky do druhé a následně do celého (globálního) systému.

6. SEZNAM LITERATURY

CZESANÝ, S. *Monitorování a analýza hospodářského cyklu*. Politická ekonomie 2002/2. Praha: VŠE, 2002, s. 184 - 207

CZESANÝ, Slavoj. *Hospodářský cyklus – teorie, monitorování, analýza, prognóza*. Praha: Linde Praha, a. s., 2006

Český statistický úřad. Dostupné na: <http://www.czso.cz/>

DORNBUSCH, R., FISCHER, S. *Makroekonomie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994

HÁJEK, M., BEZDĚK, V. *Odhad potenciálního produktu a produkční mezery v ČR*. Praha: ČNB, 2000. Dostupné na:
http://www.cnb.cz/en/research/research_publications/mp_wp/download/vp26hajekbezdek.pdf

HINDLS, HOLMAN, HRONOVÁ, a kol. *Ekonomický slovník*. Praha: C. H. Beck, 2003

HELÍSEK, Mojmír. *Makroekonomomie: základní kurs*. Slaný: Melandrium, 2000

HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. Praha: C. H. Beck, 2005

HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck, 1999

KADEŘÁBKOVÁ, Božena. *Úvod do makroekonomie: neoklasický přístup*. Praha: C. H. Beck, 2003

Konjunkturální průzkumy. ČSÚ, březen 2009. Dostupné na:
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/konjunkturalni_pruzkumy

LIŠKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. Praha: Professional Publishing, 2002

Macmillanův slovník moderní ekonomie. Praha: Victoria Publishing, a. s., 1993

Makroekonomická predikce MF ČR. Ministerstvo financí ČR, leden 2009. Dostupné na:
http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/makro_pre.html

MANKIW, N. Gregory. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada, 1999

Monitorování a analýza hospodářského cyklu. ČSÚ, 2006. Analýza dostupná na:
<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1132-06>

Národní rozvojový plán České republiky: hlavní část. Ministerstvo pro místní rozvoj, červen 2001. Dostupné na: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFHUHXKF/\\$FILE/nrp.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFHUHXKF/$FILE/nrp.pdf)

PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie – základní kurz*. Slaný: Melandrium, 2007

SAMUELSON, P. A. a NORDHAUS W. D. *Ekonomie*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991

SIRŮČEK, Pavel a kolektiv. *Hospodářské dějiny a ekonomická teorie: vývoj, současnost, výhledy*. Slaný: Melandrium, 2007

Slovník cizích slov. Praha: Encyklopedický dům, spol. s r.o., 1996

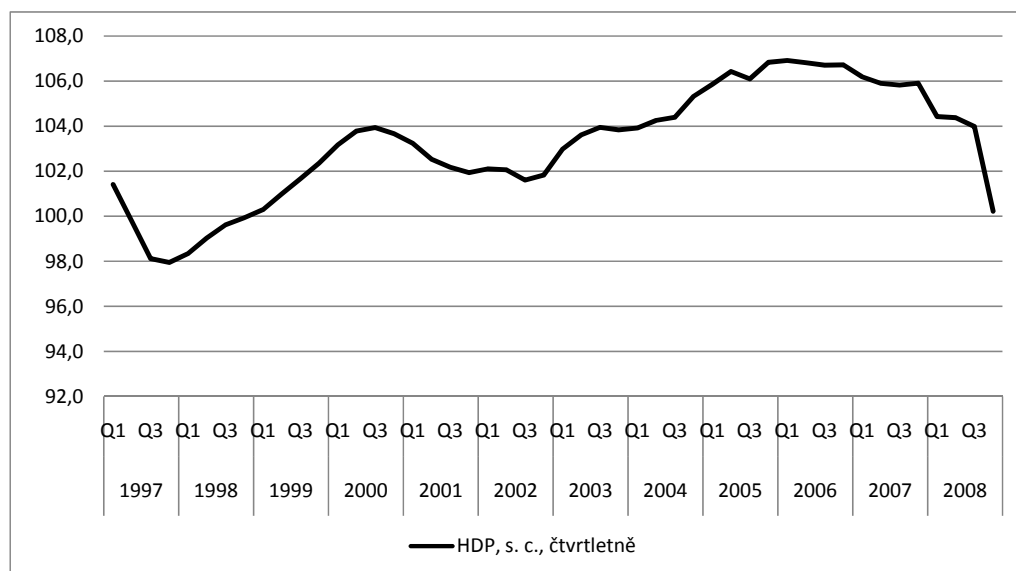
Specifika hospodářského cyklu ve vybraných tranzitivních ekonomikách časová řada. ČSÚ, 2004. Případová („ad hoc“) studie dostupná na:
<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/1517-04>

SPĚVÁČEK, V, VINTROVÁ, R., ZAMRAZILOVÁ, E., HÁJEK, M., ŽĎÁREK, V. *Česká ekonomika po vstupu do Evropské unie*. Politická ekonomie 2008/3. Praha: VŠE, 2008

ZAMRAZÍKOVÁ, Eva. *Přímé zahraniční investice v české ekonomice: rizika duality a role trhu práce*. Politická ekonomie 2007/5. Praha: VŠE, 2007, s. 579 - 607

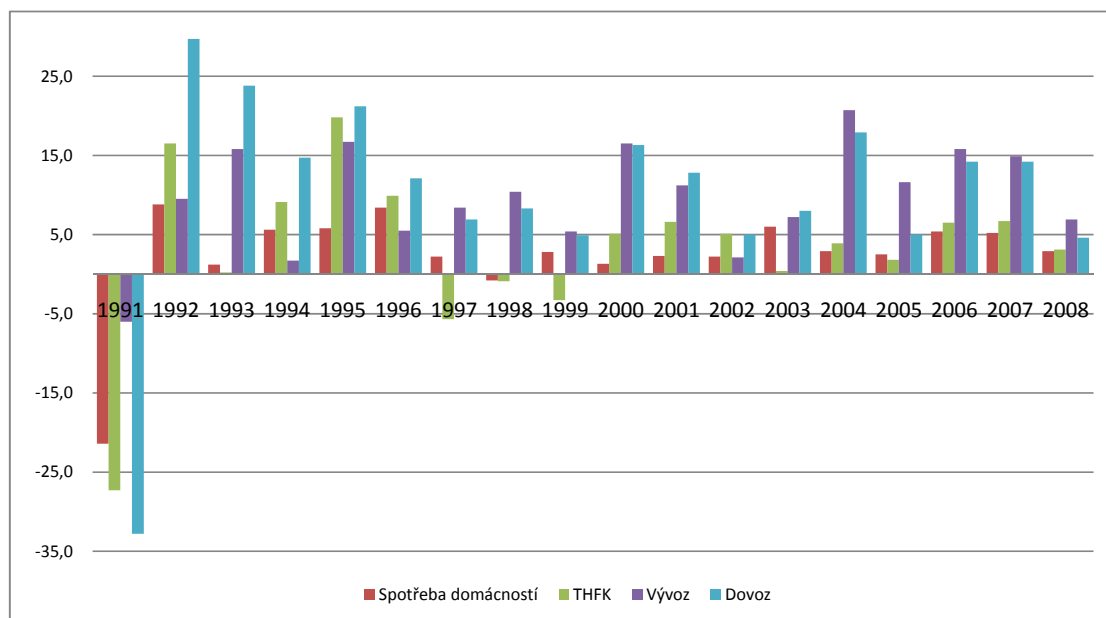
7. PŘÍLOHY

Graf 24: Čtvrtletní vývoj HDP ve stálých cenách



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ

Graf 25: Vývoj základních makroekonomických ukazatelů od roku 1991 (meziroční změna v % s. c.)



Pramen: vytvořeno autorkou na základě dat z ČSÚ